

STATUS ARCYBISKUPA CANTERBURY W KOŚCIELE ANGLII

Abstrakt: W strukturach Kościoła Anglii szczególną pozycję zajmuje arcybiskup Canterbury, najstarszej angielskiej diecezji i prowincji kościelnej. Chociaż w średniowieczu zasiadający na katedrze św. Augustyna toczyli spory z konkurencyjną prowincją Yorku o potwierdzenie swojego wyjątkowego statusu, to byli oni faktycznymi przywódcami kościoła w Anglii. Zdarzenia związane z reformacją tylko potwierdziły prymat arcybiskupów Canterbury, czyniąc z nich duchowych przywódców Kościoła Anglii, którzy później na skutek zdarzeń historycznych stali się duchowymi przywódcami Wspólnoty anglikańskiej na całym świecie. Rozdział jest poświęcony przedstawieniu pozycji arcybiskupa Canterbury w ramach struktur Kościoła Anglii oraz Wspólnoty anglikańskiej. Jego pozycja jest tym większa, że przyjęty model państwa wyznaniowego na terenie Anglii czyni z arcybiskupa także członkiem organów państwowych. W pracy przedstawiono rolę, status, pełnione funkcje oraz przywileje należne arcybiskupom Canterbury. Opisano także inne stanowiska w ramach Kościoła Anglii, a które nierozzerwalnie związane są z posługą Arcybiskupa. W tekście zamieszczono także obszernie wyjaśnienia związane z właściwą dla Kościoła Anglii terminologią czy też objaśnienia dotyczące specyfiki jego struktur i prawa wewnętrznego. Całość opatrzone rysem historycznym ułatwiającym zrozumienie stanu aktualnego. Pracę oparto na anglojęzycznej literaturze przedmiotu. Stan faktyczny i prawny na dzień 31 sierpnia 2023 r.

Słowa kluczowe: arcybiskup Canterbury, diecezja Canterbury, prowincja Canterbury, prymas całej Anglii, Kościół Anglii, anglikanizm.

1. POCZĄTKI BISKUPSTWA

Rozprzestrzenianie się chrześcijaństwa oraz tworzenie struktur kościelnych, na poszczególnych ziemiach w okresie średniowiecza, zwykle związane było z nawróceniem lokalnego władcy oraz utworzeniem biskupstwa, które najczęściej stawało się siedzibą pierwszej metropolii kościelnej. Diecezja powstała za sprawą działalności Canterbury świętego Augustyna z Canterbury¹, który przybył na polecenie papieża Grzegorza I do Kentu w 597 roku, gdzie nawrócił na chrześcijaństwo ówczesnego króla Æthelberta I². Dzieje chrześcijaństwa w Anglii sięgają czasów wcześniejszych, aniżeli nawrócenie władców Kentu, ale dopiero to wydarzenie dało podstawy pod budowę struktur Kościoła na tych ziemiach³. Początkowo diecezje miały powstać w Londynie oraz w Yorku, jednakże ze względu na szerzący się pelagianizm oraz z powodów politycznych, Augustyn postanowił jedną ze stolic biskupich ustanowić nie w Londynie, lecz w Canterbury⁴. Potocznie mówi się, że arcybiskupi Canterbury zasiadają na katedrze świętego Augustyna czy też tron świętego Augustyna, pomimo że pierwotny tron biskupi nie dotrwał do naszych czasów⁵.

2. SPÓR O PIERWSZEŃSTWO

W XI wieku doszło do sporu pomiędzy arcybiskupem Yorku Tomaszem z Bayeux⁶ a arcybiskupem Canterbury Lanfrankiem z Becu⁷, o to któremu zwierzchnikowi z dwóch angielskich prowincji kościelnych przysługuje prymat. Lanfrank żądał złożenia mu przysięgi posłuszeństwa nie tylko przez

¹ J.P. Delaney, *Dictionary of Saints*, New York 1980, ss. 67-68.

² B. Yorke, *Kings and Kingdoms of Early Anglo-Saxon England*, London 1990, ss. 32-34; H. Fros, F. Sowa, *Księga imion i świętych*, t. 2, Kraków 1997, ss. 195-196; J.E. Morby, *Dynastie świata*, Kraków 1995, s. 112; R. Michałowski, *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012, ss. 161-162.

³ T.J. Zieliński, *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016, s. 33; W. Lipoński, *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich*, Poznań 1995, s. 139 i n.; J.R.H. Moorman, *A History of the church in England*, Harrisburg 1980, s. 4; C. Thomas, *Christianity in Roman Britain to A.D. 500*, London 1985.

⁴ N. Brooks, *The Early History of the Church of Canterbury*, Leicester 1984, ss. 3-14.

⁵ M.M. Reeve, *A Seat of Authority: The Archbishop's Throne at Canterbury Cathedral*, „Gesta” 2003, vol. 42 (2), ss. 131-142; G.H. Cook, *The English Cathedral*, London 1957, s. 125; *The Cathedral and Metropolitan Church of Christ Canterbury*, Canterbury Cathedral, <https://web.archive.org/web/19991128190726/http://www.canterbury-cathedral.org/> [dostęp: 23.08.2023].

⁶ H.E.J. Cowdrey, *Thomas [Thomas of Bayeux, Thomas of York]*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁷ H.E.J. Cowdrey, *Lanfranc*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

podległych mu biskupów sufraganów⁸, ale też od Arcybiskupa Yorku⁹, chociaż poprzednicy Lanfranka rościli sobie nawet prawo do prymatu na całych Wyspach Brytyjskich¹⁰. Obaj w tej kwestii interweniowali w Rzymie u papieża Aleksandra II, który jednak, podobnie jak jego następcy, nie chciał mieszać się w lokalny spór i nakazał rozstrzygnąć spór na miejscu w Anglii przy udziale legata papieskiego. Sprawę rozpoznano na dwóch posiedzeniach. Najpierw w dniu 8 kwietnia 1972 roku w kaplicy królewskiej na zamku w Winchester, a następnie dnia 27 maja 1972 roku na zamku w Windsorze, gdzie spór rozstrzygnięto na korzyść Arcybiskupa Canterbury Lanfranka¹¹, chociaż nie sposób nie pominąć faktu, że przy rozstrzyganiu sporu był obecny król Wilhelm I Zdobywca, który sprzyjał Lanfrankowi¹². Porozumienie z Winchesteru (ang. *accord of Winchester*)¹³ zostało później potwierdzone przez papieża, jednakże nakazywało ono jedynie arcybiskupowi Yorku Tomaszowi złożyć przysięgę wierności Arcybiskupowi Yorku Lanfrankowi i jego następcom. Porozumienie nie rozstrzygało kwestii prymatu oraz jego skutki nie obejmowały następców Tomasza¹⁴ dlatego po jego śmierci spór na nowo odżył¹⁵ zaostrzając się w szczególności pod rządami arcybiskupów Canterbury Anzelma¹⁶ i Tomasza Becketa¹⁷, którzy walczyli o uznanie swojego prymatu. Konflikt był zaogniany także za sprawą prób podejmowanych zarówno przez arcybiskupów Canterbury i arcybiskupów Yorku, zmierzających do potwierdzenia swoich zwierzchności nad pozostałymi terenami Wysp Brytyjskich, w szczególności nad Szkocją, ale także nad Walią oraz Irlandią¹⁸.

⁸ Sufragan w rozumieniu katolickim.

⁹ F. Barlow, *The English Church 1066–1154: A History of the Anglo-Norman Church*, New York 1979, ss. 39–42.

¹⁰ Zob. Beda, *Ecclesiastical History of the English People*, London 1991.

¹¹ U.R. Blumenthal, *The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century*, Filadelfia 1988, s. 151.

¹² F. Barlow, *The English Church...*, s. 61.

¹³ F.M. Stenton, *Anglo-Saxon England*, Oxford 1971, ss. 664–665.

¹⁴ D. Bates, *William the Conqueror*, Stroud 2001, ss. 169–170; D.C. Douglas, *William the Conqueror: The Norman Impact Upon England*, Berkeley 1964, ss. 321–323.

¹⁵ M. Ruud, *Episcopal Reluctance: Lanfranc's Resignation Reconsidered*, „Albion” 1987, Vol. 19 No. 2, ss. 165–167; D. Carpenter, *The Struggle for Mastery: The Penguin History of Britain 1066–1284*, New York 2004, s. 99.

¹⁶ F. Barlow, *William Rufus*, Berkeley 1983, s. 308 i n.

¹⁷ C. Duggan, *From the Conquest to the Death of John*, [w:] C.H. Lawrence (red.), *The English Church and the Papacy in the Middle Ages*, Stroud 1965, ss. 63–116; F. Barlow, *Thomas Becket*, Berkeley 1986, ss. 84–145; W.L. Warren *Henry II*, Berkeley 1973, s. 503.

¹⁸ M. Brett, *The English Church Under Henry I*, Oxford 1975, s. 52.

Spór zaczął tracić na znaczeniu w drugiej połowie XII w.¹⁹, jednakże trwał z różną intensywnością do czasu rozstrzygnięcia konfliktu przez papieża Innocentego VI (1352–1362)²⁰, który przyznał pierwszeństwo arcybiskupowi Canterbury, nadając mu tytuł „prymasa całej Anglii”, natomiast arcybiskupowi Yorku pozostawiając tytuł „prymasa Anglii”²¹, jednakże uznając wzajemną niezależność prowincji. Jednakże prymat miał w zasadzie charakter symboliczny i honorowy. Podobna niezgoda w tym samym czasie miała miejsce w Irlandii pomiędzy arcybiskupem Armagh a arcybiskupem Dublina²².

Po zerwaniu jedności z papieżem za sprawą aktu supremacji z 1534 roku²³, sprawę postanowiono uregulować ustawowo już w ramach struktur Kościoła Anglii jako kościoła narodowego. Prymat arcybiskupa Canterbury został potwierdzony przez parlament Anglii w 1539 roku za sprawą sekcji 3 *The House of Lords Precedence Act 1539* potwierdzając pierwszeństwo arcybiskupa Canterbury²⁴. Pomimo próby rekatolicyzacji Anglii arcybiskup Canterbury utrzymał swój status, który został ponownie potwierdzony w 1559 roku, gdy to ponownie zerwano jedność z papieżem²⁵.

3. ROLA I STATUS

Historycznie wyboru arcybiskupa Canterbury dokonywali mnisi z przykatedralnego klasztoru, a w późniejszych czasach nominacji dokonywał papież czy też panujący monarcha. Współcześnie proces wyboru jest bardziej skomplikowany²⁶.

Arcybiskup Canterbury stoi na czele diecezji Canterbury. Równocześnie jest arcybiskupem metropolitą²⁷ prowincji Canterbury, którą tworzy łącznie

¹⁹ C.R. Young, *Hubert Walter: Lord of Canterbury and Lord of England*, Durham 1968, ss. 88-89; I.S. Robinson, *The Papacy 1073–1198: Continuity and Innovation*, Cambridge 1990, ss. 173-174.

²⁰ J. Rollo-Koster, *Avignon and Its Papacy, 1309-1417: Popes, Institutions, and Society*, Cambridge 2015, ss. 81-86.

²¹ Tamże.

²² Zob. J. MacGeoghegan, G. O'Brien (red.), *The history of Ireland, ancient and modern*, Dublin 1844, s. 337; A. Gwynn, *The Irish Church in the 11th and 12th Centuries*, Dublin 1992; M.J. Brennan, *An Ecclesiastical History of Ireland, Volume I*, Dublin 1840, ss. 377–378.

²³ *Act of Supremacy*; zob. T. Grzebyk, *Historyczno-prawne uwarunkowania utworzenia przez Henryka VIII angielskiego Kościoła państwowego w 1534 r.*, „Saeculum Christianum. Pismo Historyczne” 2018, Nr 25, ss. 198-205.

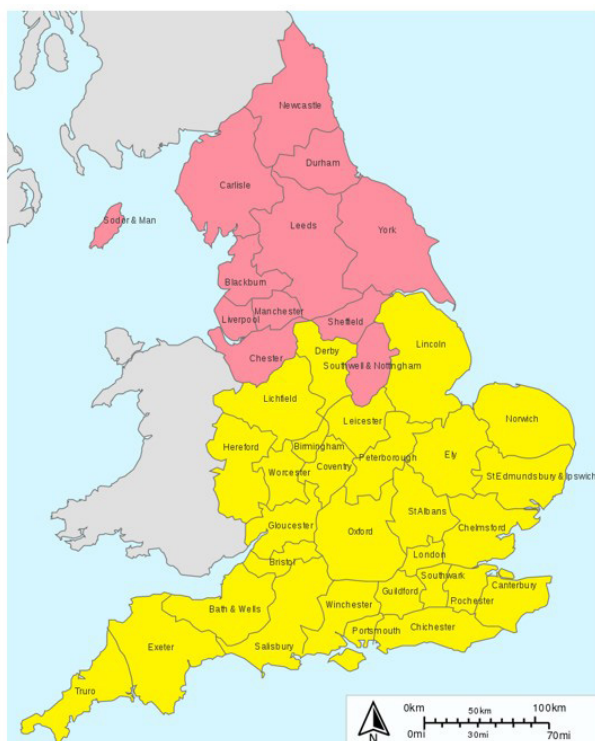
²⁴ Section 3 *The House of Lords Precedence Act 1539*.

²⁵ *Act of Supremacy*; H. Zins, *Historia Anglii*, Wrocław 2001, s. 138.

²⁶ Zob. *The Principles of Canon Law Common to the Churches of the Anglican Communion*, London 2022, Principle 36; Zob. *Choosing Diocesan Bishops in the Church of England*, <http://peterowen.org.uk/articles/choosing.html> [dostęp: 23.08.2023].

²⁷ Określenie rzadko używano w Kościele Anglii.

30 diecezji, obejmujących ok. 2/3 terytorium Anglii²⁸, Wyspy Normandzkie oraz 1/6 powierzchni ziemskiego globu, za sprawą diecezji Gibraltaru w Europie, która swoją jurysdykcją obejmuje całą Europę kontynentalną, Maroko, Mongolię oraz częściowo terytorium dawnego Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich²⁹. Co jednak nie oznacza, że w każdym z tych państw diecezja posiada swoje parafie³⁰.

Mapa 1. Diecezje Kościoła Anglii w Wielkiej Brytanii³¹.

■ Province of Canterbury ■ Province of York

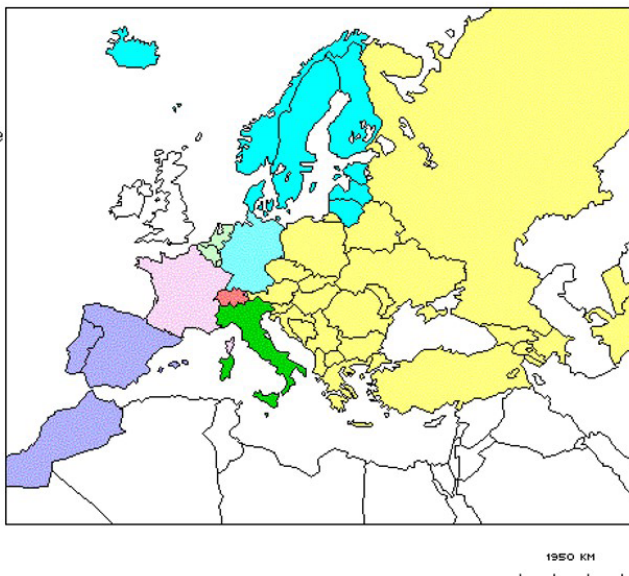
²⁸ *Archbishop's Roles and Responsibilities, Diocese of Canterbury*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080214162316/http://www.archbishopofcanterbury.org/754> [dostęp: 23.08.2023].

²⁹ *Diocese in Europe*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church/diocese.aspx?church=england&dio=diocese-in-europe> [dostęp: 23.08.2023]; *Diocese in Europe*, <https://www.europe.anglican.org/> [dostęp: 23.08.2023].

³⁰ Więcej o podziale administracyjnym kościołów działających na Wyspach Brytyjskich zob. E. Plewa, *Diecezje kościołów anglikańskich oraz Kościoła Katolickiego na Wyspach Brytyjskich*, [w:] M. Stanulewicz, K. Nowicki, E. Plewa (red.), *Prawo a religia na Wyspach Brytyjskich*, Łódź 2023; *Find a church*, Diocese in Europe, <https://www.europe.anglican.org/find-church> [dostęp: 23.08.2023].

³¹ Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dioceses_of_Church_of_England.svg [dostęp: 23.08.2023].

Archdeaconries of
the diocese of
Gibraltar in Europe

Mapa 2. Diecezja Gibraltaru w Europie z podziałem na archidiakonaty³².

Nadzorowi arcybiskupa Canterbury podlegają także pozaprowincjonalne kościoły anglikańskie (ang. *extra-provincial Anglican churches*), czyli małe, częściowo niezależne wspólnoty/kościół/jednostki administracyjne, tworzące własną diecezję, ale niebędące częścią żadnej prowincji kościelnej³³. Do bezpośredniego zarządzania owymi kościołami są wyznaczani osobni biskupi, z wyjątkiem Falklandów, których biskupem jest *ex officio* arcybiskup Canterbury³⁴. Aktualnie funkcjonuje pięć tego typu wspólnot³⁵:

1. Kościół Anglikański Bermudów (ang. *The Anglican Church of Bermuda*)³⁶,
2. Kościół Ceylonu (ang. *The Church of Ceylon*)³⁷,

³² Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anglican_Diocese_in_Europe_map.svg [dostęp: 23.08.2023].

³³ Principle 15.2, 15.5 *The Principles of Canon Law...*

³⁴ D. Milmine (red.), *La Comunión Anglicana...*, s. 11; *Crockford's Clerical Directory, 1977-1979*, London 1979, s. 241, 335 i 594.

³⁵ *Member Churches*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

³⁶ *Bermuda (Extra-Provincial to Canterbury)*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=bermuda> [dostęp: 23.08.2023].

³⁷ *The Church of Ceylon (E-P to the Archbishop of Canterbury)*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=ceylon> [dostęp: 23.08.2023].

3. Parafia na Falklandach (ang. *The Parish of the Falkland Islands*)³⁸,
4. Luzytański Katolicki Apostolski Kościół Ewangelicki (ang. *The Lusitanian Catholic Apostolic Evangelical Church*)³⁹,
5. Hiszpański Reformowany Kościół Episkopalny (ang. *The Spanish Reformed Episcopal Church*)⁴⁰.

Arcybiskupowi przysługuje tytuł „Prymasa Całej Anglii” (ang. *Primate of All England*)⁴¹. Pomimo, że formalną głową Kościoła Anglii jest brytyjski monarcha (ang. *Supreme Governor of the Church of England*)⁴², a przy tym nosi tytuł obrońcy wiary (ang. *Defender of the Faith*)⁴³, to arcybiskup Canterbury jest jego faktycznym i duchowym przywódcą. Arcybiskupowi Canterbury podlegają także bezpośrednio struktury Kościoła Anglii w ramach Brytyjskich Sił Zbrojnych (ang. *British Armed Forces*)⁴⁴ oraz sprawuje *ex officio* funkcję biskupa Falklandów (ang. *Bishop of the Falkland Islands*)⁴⁵.

W organach Kościoła Anglii arcybiskup Canterbury *ex officio* pełni następujące funkcje:

1. Przewodniczący Izby Biskupów (ang. *Presidents of the House of Bishops*)⁴⁶, gdzie wchodzi także w skład Stałego Komitetu (ang. *Standing Committee*)⁴⁷;

³⁸ *Falkland Islands (Extra-Provincial to Canterbury)*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=falkland-islands> [dostęp: 23.08.2023].

³⁹ *The Lusitanian Church (E-P to the Archbishop of Canterbury)*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=portugal> [dostęp: 23.08.2023].

⁴⁰ *The Reformed Episcopal Church of Spain (E-P to the Archbishop of Canterbury)*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=spain> [dostęp: 23.08.2023].

⁴¹ *Archbishop's Roles and Responsibilities, Overview*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122061247/http://www.archbishopofcanterbury.org/105> [dostęp: 23.08.2023].

⁴² Por. preface i article 37 *Thirty-Nine Articles; Act of Settlement of 1701*.

⁴³ T.J. Zieliński, *Miejsce religii w porządku konstytucyjnym Wielkiej Brytanii*, „Rocznik Teologiczny” 2009, nr 1-2 (51), ss. 63-64; T.J. Zieliński, *Prawa i powinności monarchy brytyjskiego wobec religii urzędowej i Kościołów państwowych*, [w:] H. Paprocki (red.), *Wiara i poznanie. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Eminencji Profesorowi Sawie (Hrycuniakowi) Prawosławnemu Metropolicie Warszawskiemu i Całej Polski*, Białystok 2008.

⁴⁴ *Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop as Patron*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

⁴⁵ *Crockford's Clerical Directory 87th Issue, 1977-1979*, London 1979, s. 241; D. Milmine (red.), *La Comunion Anglicana en América Latina Santiago*, Chile 1993, s. 11.

⁴⁶ *House of Bishops*, Church of England, <http://www.cofe.anglican.org/about/gensynod/houseofbishops/> [dostęp: 23.08.2023].

⁴⁷ *House of Bishops*, The Church of England <https://www.churchofengland.org/about/general-synod/structure/house-bishops> [dostęp: 23.08.2023].

2. Współprzewodniczący Synodu Generalnego (ang. *Joint Presidents of the General Synod*)⁴⁸;
3. Współprzewodniczący Rady Arcybiskupów (ang. *Joint Presidents of The Archbishops' Council*)⁴⁹;
4. Komisarz Kościelny (ang. *Church Commissioners*)⁵⁰.

Ponadto arcybiskup jest Canterbury duchowym przywódcą Wspólnoty Anglikańskiej na świecie i *primus inter pares* wśród biskupów przywódców poszczególnych wspólnot. Pomimo że jego władza, podobnie jak działalność Kościoła Anglii, ograniczona jest tylko do terytorium Anglii⁵¹. W ramach swojej wysokiej pozycji jako przywódca religijny, pełni także rolę ekumeniczną oraz angażuje się na rzecz dialogu międzyreligijnego⁵². Jako piastun jednej z tzw. pięciu wielkich stolic⁵³ *ex officio* zasiada w Izbie Lordów jako tzw. ang. *Lord Spiritual*⁵⁴.

Wiele funkcji i tytułów honorowych przysługuje arcybiskupowi Canterbury *ex officio* jak na przykład funkcja kanclerza *Canterbury Christ Church University* (CCCU) (ang. *Chancellor of Canterbury Christ Church University*)⁵⁵ czy też wizytatora innych instytucji akademickich oraz patrona różnych organizacji charytatywnych⁵⁶.

Mnogość ról pełnionych przez arcybiskupa Canterbury w pewnym stopniu odzwierciedla ceremoniał potrójnej intronizacji arcybiskupa. Najpierw zasiada na tronie w chórze – jako arcybiskup Canterbury (biskup diecezjalny),

⁴⁸ *General Synod*, The Church of England, <https://www.churchofengland.org/about/general-synod/> [dostęp: 23.08.2023].

⁴⁹ *Archbishops' Council*, The Church of England, <https://www.churchofengland.org/about/leadership-and-governance/archbishops-council#na> [dostęp: 23.08.2023].

⁵⁰ T.J. Zieliński, *Państwowy Kościół Anglii...*, Warszawa 2016, s. 206; M. Rynkowski, *Prawo Kościoła Anglii jako część systemu prawa Anglii*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2015, nr 18, ss. 2005-206; *Archbishop's Roles and Responsibilities*, *Church of England*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080213212116/http://www.archbishopofcanterbury.org/1316> [dostęp: 23.08.2023].

⁵¹ *Archbishop's Roles and Responsibilities*, *Anglican Communion*, Archbishop of Canterbury website, Anglican Communion, <https://web.archive.org/web/20080122153935/http://www.archbishopofcanterbury.org/106> [dostęp: 23.08.2023].

⁵² *Archbishop's Roles and Responsibilities*, *Overview...*

⁵³ Canterbury, York, Londyn, Durham, Winchester.

⁵⁴ Łącznie w Izbie Lordów zasiada 26 Lordów Duchownych zasiadających w tzw. Ławie Biskupiej, zob. *Lords Spiritual*, The Church of England in Parliament, <https://churchinparliament.org/about-the-lords-spiritual/> [dostęp: 23.08.2023].

⁵⁵ *Chancellor*, Canterbury Christ Church University, <https://www.canterbury.ac.uk/about-us/leadership-and-governance/chancellor> [dostęp: 23.08.2023].

⁵⁶ *Archbishop's Roles and Responsibilities*, *Archbishop as Patron*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

potem w kapitule jako tytularny opat, a finalnie zasiada na katedrze św. Augustyna jako prymas całej Anglii⁵⁷.

W ramach organów państwowych Zjednoczonego Królestwa zwyczajowo (na mocy konwenansu) *ex officio* jest mianowany członkiem Tajnej Rady Jego Królewskiej Mości⁵⁸ (ang. *His Majesty's Most Honourable Privy Council (Privy Council)*)⁵⁹.

Siedzibą arcybiskupa jest katedra w Canterbury (ang. *Cathedral and Metropolitan Church of Christ at Canterbury*) zwana także Katedrą Kanterberyjską⁶⁰. Oficjalną rezydencją arcybiskupa Canterbury jest Pałac *Lambeth* w Londynie⁶¹. Do dyspozycji ma także rezydencję obok katedry w Canterbury *The Old Palace*, który obejmuje odrestaurowany fragment średniowiecznego pałacu arcybiskupów⁶². Przykatedralna rezydencja stanowi także rezydencję biskupa Dover, sufragana arcybiskupa Canterbury⁶³. Historycznie arcybiskupi posiadali jeszcze inne rezydencje: Croydon Palace⁶⁴, Addington Palace⁶⁵,

⁵⁷ *Enthronement of Justin Welby, 105th Archbishop of Canterbury (Highlights)* - (c) BBC 2013, Youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=DLirdU0QIdM> [dostęp: 23.08.2023].

⁵⁸ Też jako: Najczcigodniejsza Tajna Rada Jego Królewskiej Mości, w skrócie: Tajna Rada.

⁵⁹ O. Gay, A. Rees, *The Privy Council*, London 2005, zob. T.J. Zieliński, *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016, ss. 191-224.

⁶⁰ J. Foyle, *The Architecture of Canterbury Cathedral*, London 2013; *Our story*, Canterbury Cathedral, <https://www.canterbury-cathedral.org/our-story/> [dostęp: 23.08.2023]; *The Archbishop and Canterbury Diocese*, The Archbishop of Canterbury, <https://www.archbishopofcanterbury.org/about-archbishop/archbishop-and-canterbury-diocese> [dostęp: 23.08.2023].

⁶¹ *Archbishop's Roles and Responsibilities, Lambeth Palace*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080201103935/http://www.archbishopofcanterbury.org/108> [dostęp: 23.08.2023].

⁶² E. Hasted, *Canterbury: Archbishop's palace and precincts*, [w:] E. Hasted (red.) *The history and topographical survey of the county of Kent*, vol. 11, Canterbury 1800, ss. 294-303; E. Hasted, *The archbishops: Palaces and castles*, [w:] E. Hasted (red.) *The history and topographical survey of the county of Kent*, vol. 12, Canterbury 1801, ss. 524-525.

⁶³ *Archbishop installed as first Chancellor*, Canterbury Christ Church University, <https://web.archive.org/web/20070928021041/http://www.canterbury.ac.uk/News/newsRelease.asp?newsPk=597> [dostęp: 23.08.2023].

⁶⁴ J.C. Anderson, *The Archiepiscopal Palace at Croydon*, London 1879; P. Drewett, *The Archiepiscopal Palace at Croydon: a further contribution in the light of recent excavations*, „Archaeological Journal” 1972, nr 128; P.A. Faulkner, *Some medieval archiepiscopal palaces*, „Archaeological Journal” 1970, nr 127.

⁶⁵ H.E. Malden (red.), *Parishes: Addington*, [w:] H.E. Malden (red.), *A History of the County of Surrey. Vol. 4*, London 1912, ss. 164-168.

Archbishop's Palace (Maidstone)⁶⁶, Otford Palace⁶⁷, Archbishop's Palace (Charing)⁶⁸ oraz Knole House⁶⁹.

4. PRZYWILEJE

Zgodnie z zasadami precedencji, obowiązującymi w Zjednoczonym Królestwie na terenie Anglii i Walii, arcybiskupowi Canterbury przysługuje najwyższe miejsce zaraz za członkami rodziny królewskiej⁷⁰. Zarówno jemu jak i arcybiskupowi Yorku⁷¹ przysługuje tytuł „Najzcigodniejszego” (ang. *The Most Reverend*) oraz obaj mogą posługiwać się tytułem „Wielce szanownego” (ang. *The Right Honourable*), z racji zasiadania w Tajnej Radzie⁷².

Do najbardziej zaszczytnego przywileju Arcybiskupa Canterbury należy prawo do koronowania brytyjskiego monarchy⁷³.

Arcybiskup Canterbury nawiązując do średniowiecznej tradycji nadawania stopni akademickich przez papieskiego legata na mocy *Ecclesiastical Licences Act 1533* może nadawać stopnie naukowe zwane potocznie ang. *Lambeth degree*⁷⁴. Nazwa pochodzi od oficjalnej rezydencji arcybiskupów. Stopnie są równoważne tym nadawanym przez brytyjskie uczelnie. Z tego powodu arcybiskup nie może ich nadawać wedle uznania, lecz musi się kierować kryteriami merytorycznymi, nie wykluczając w niektórych przypadkach przeprowadzenia

⁶⁶ E. Hasted, *The town and parish of Maidstone: Town and manors*, [w:] E. Hasted (red.), *The History and Topographical Survey of the County of Kent*, vol. 4, Canterbury 1798, ss. 260-307; E. Hasted, *The town and parish of Maidstone: Churches, religious houses and charities*, [w:] E. Hasted (red.), *The History and Topographical Survey of the County of Kent*, Vol. 4, Canterbury 1798, ss. 308-327.

⁶⁷ G. Ward, *The Making of the Great Park at Otford*, „Archaeologia Cantiana” 1929, nr 41, ss. 1-12; *About The Trust – Archbishop's Palace Conservation Trust*, Archbishop's Palace Conservation Trust, <https://otfordpalace.org/about-the-trust/> [dostęp: 23.08.2023].

⁶⁸ P.K. Kipps, *The Palace of the Archbishops of Canterbury at Charing Kent*, „Archaeological Journal” 1933, vol 90, ss 78-97.

⁶⁹ K. Taylor, *The development of the park and gardens at Knole*, „Archaeologia Cantiana” 2003, nr 123, ss. 153-184; K. Ravilious, *The Many Lives of an English Manor House*, „Archaeology” 21 December 2015; S. Turner, *A Hard Day's Write*, New York 1994;

⁷⁰ *Order of Precedence*, Heraldica, https://www.heraldica.org/topics/britain/order_precedence.htm#Official [dostęp: 23.08.2023].

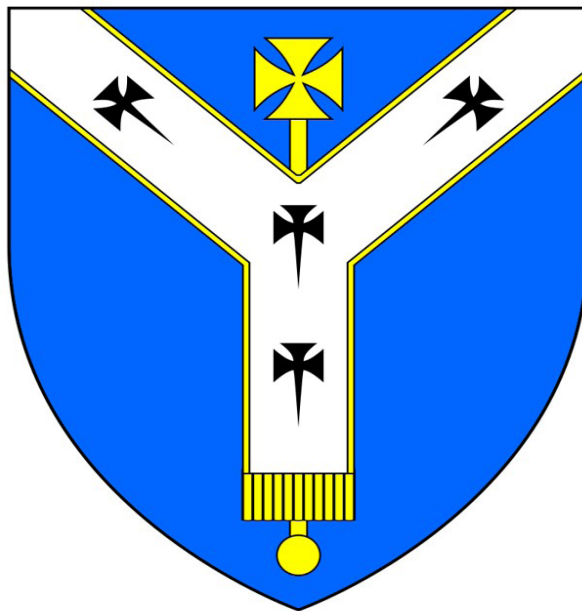
⁷¹ Więcej o statusie arcybiskupa Yorku zob. E. Plewa, *Status arcybiskupa Yorku w Kościele Anglii*, [w:] M. Stanulewicz, K. Nowicki, E. Plewa (red.), *Prawo a religia na Wyspach Brytyjskich*, Łódź 2023.

⁷² O. Gay, A. Rees, *The Privy...*

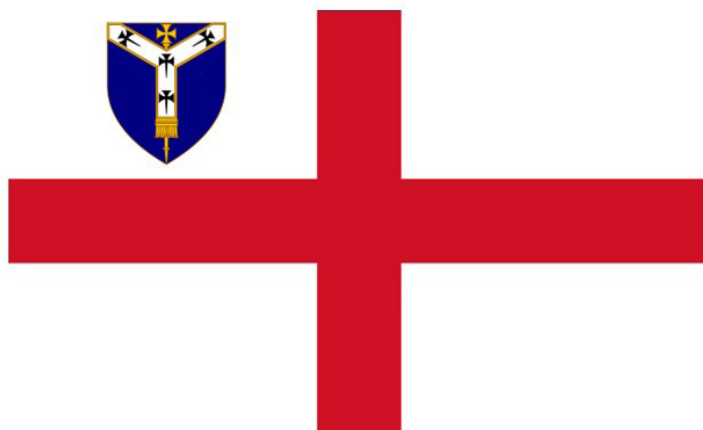
⁷³ *50 facts about the Queen's coronation*, British Monarchy website, <https://web.archive.org/web/20120209002249/http://www.royal.gov.uk/LatestNewsandDiary/Pressreleases/2003/50factsaboutTheQueensCoronation.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

⁷⁴ Zob. *Ecclesiastical Licences Act 1533*.

egzaminu, a każde nadanie stopnia musi nadto zostać potwierdzone przez Koronę⁷⁵.

Obraz 1. Herb diecezji Canterbury⁷⁶.

Obraz 2. Flaga diecezji Canterbury⁷⁷.

⁷⁵ Zob. *Education Reform Act 1988; Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop's Awards*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

⁷⁶ Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arms_ArchbishopOfCanterbury.svg [dostęp: 23.08.2023].

⁷⁷ Źródło: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_the_Anglican_Diocese_of_Canterbury.svg [dostęp: 23.08.2023].

5. LISTA ARCYBISKUPÓW CANTERBURY⁷⁸

Lp.	Imię i nazwisko ⁷⁹	Okres rządów ⁸⁰	Uwagi
Katolicy arcybiskupi Canterbury			
1.	Augustine (Austin) of Canterbury	597–604/605	
2.	Laurentius (Lawrence) of Canterbury	604/605–619	
3.	Mellitus (Mellit)	619–624	
4.	Justus	624–627	
5.	Honorius	627–653	
6.	Deusdedit	655–664	
<i>vacat</i> 664–666			
	Wighard	666–668	zmarł przed przyjęciem sakry biskupiej
7.	Theodore (Theodorus)	668–690	
<i>vacat</i> 690–693			
8.	Berhtwald (Beorhtweald)	693–731	
9.	Tatwine	731–734	
10.	Nothelm	735–739	

⁷⁸ Opracowano na podstawie: D.E. Greenway (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 2, Monastic Cathedrals (Northern and Southern Provinces)*, London 1971, ss. 8-12; J. M. Horn, *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1541-1857: Volume 3, Canterbury, Rochester and Winchester Dioceses*, London 1974, ss. 3-17; B. Jones, *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1300-1541: Volume 4, Monastic Cathedrals (Southern Province)*, London 1963, ss. 3-9; E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook of British Chronology*, Cambridge 1996; Crockford's Clerical Directory, London 2007; *Oxford Dictionary of National Biography*, <https://www.oxforddnb.com/> [dostęp: 23.08.2023]; M.J. Walsh, *A New Dictionary of Saints: East and West*, London 2007; J.P. Delaney, *Dictionary...*; Archbishop of Canterbury, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/archbishop-of-Canterbury> [dostęp: 23.08.2023], *Archbishops of Canterbury*, Historic UK, <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/Archbishops-of-Canterbury/> [dostęp: 23.08.2023]; *Archbishop of Canterbury*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/instruments-of-communion/archbishop-of-canterbury.aspx> [dostęp: 23.08.2023]; *Who's Who*, <https://www.ukwhoswho.com/> [dostęp: 23.08.2023]; *Crockford's Clerical Directory*, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

⁷⁹ W tabeli zachowano oryginalną pisownię imion i nazwisk.

⁸⁰ Za okres rządów przyjęto: w przypadku arcybiskupów, którzy objęli urząd, lata od objęcia urzędu do zakończenia jego sprawowania; w przypadku pozostałych, okres trwania nominacji. Rozbieżności w literaturze co do początku sprawowania urzędu wynikają z mieszania daty wyboru/mianowania na arcybiskupa, daty zatwierdzenia wyboru przez papieża, daty konsekracji biskupiej i daty rzeczywistego objęcia archidiecezji.

STATUS ARCYBISKUPA CANTERBURY W KOŚCIELE ANGLII

11.	Cuthbert (Cuthbeorht)	740–760	
12.	Bregowine (Breguwine)	761–764	
13.	Jænberht (Jaenbeorht)	765–792	
14.	Æthelhard	793–805	
15.	Wulfred	805–832	
16.	Feologild	832	
17.	Ceolnoth	833–870	
18.	Æthelred	870–888	
<i>vacat</i> ⁸¹ 888–890			
19.	Plegmund	890–914/923	
20.	Æðelhelm (Athelm)	923/925–926	
21.	Wulfhelm	926–941	
22.	Oda	941–958	
23.	Ælfsige	958–959	
24.	Byrthelm (Beorhthelm)	959	
25.	Dunstan	959–988	
26.	Æthelgar	988–990	
27.	Sigeric the Serious	990–994	
28.	Ælfric of Abingdon	995–1005	
29.	Ælfheah (Alphege)	1006–1012	
30.	Lyfing	1013–1020	
31.	Æthelnoth	1020–1038	
32.	Eadsige	1038–1050	
33.	Robert of Jumièges	1051–1052	
34.	Stigand	1052–1070	
35.	Lanfranc	1070–1089	

⁸¹ Niektóre źródła podają, że w tym czasie na Arcybiskupa Canterbury wybrano flamandzkiego mnicha Grimbalda. Ten jednak odmówił przyjęcia wyboru. Zob. G. Hindley, *A Brief History of the Anglo-Saxons: The Beginnings of the English Nation*, New York 2006, ss. 215-217; R.P. Abels, *Alfred the Great: War, Kingship, and Culture in Anglo-Saxon England*, New York 1998, s. 224.

<i>vacat</i> 1089–1093			
36.	Anselm of Canterbury (Aosta)	1093–1109	
<i>vacat</i> 1109–1114			
37.	Ralph d'Escures	1114–1122	
38.	William of Corbeil	1123–1136	
<i>vacat</i> 1136–1139			
39.	Theobald of Bec	1139–1161	
<i>vacat</i> 1161–1162			
40.	Thomas Becket	1162–1170	
	Roger de Bailleul ⁸²	1173	odmówił przyjęcia wyboru
41.	Richard of Dover	1174–1184	
42.	Baldwin of Forde	1184–1190	
	Reginald Fitz Jocelin ⁸³	1191	od wyboru złożono odwołanie ⁸⁴
<i>vacat</i> 1191–1193			
43.	Hubert Walter	1193–1205	
	Reginald ⁸⁵	1205–1206	wybór unieważniony przez papieża Innocentego III
	John de Gray ⁸⁶	1205–1206	wybór unieważniony przez papieża Innocentego III
44.	Stephen Langton	1207–1228	
	Walter d'Eynsham ⁸⁷	1228–1229	wybór unieważniony przez króla Henryka III oraz papieża Grzegorza IX

⁸² M. Charpillon, A. Caresme, *Dictionnaire historique de toutes les communes du département de l'Eure, les Andelys* 1868, ss. 265-266.

⁸³ C. Duggan, *Reginald fitz Jocelin*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁸⁴ L. Wahlgren, *Peter of Blois and the Later Career of Reginald fitzJocelin*, „The English Historical Review” 1996, Vol. CXI, Issue 444, ss. 1202-1215.

⁸⁵ M.D. Knowles, *The Canterbury Election of 1205–6*, „The English Historical Review” 1938, Vol. LIII, Issue CCX, ss. 211-220.

⁸⁶ R.M. Haines, *Gray, John de*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁸⁷ J.E. Powell, K. Wallis, *House of Lords in the Middle Ages: A History of the English House of Lords to 1540*, London 1968, s. 150.

STATUS ARCYBISKUPA CANTERBURY W KOŚCIELE ANGLII

45.	Richard le Grant	1229–1231	
	Ralph Neville ⁸⁸	1231	wybór unieważniony przez papieża Grzegorza IX
	John of Sittingbourne	1232	wybór unieważniony przez papieża Grzegorza IX
	John Blund ⁸⁹	1232–1233	wybór unieważniony przez papieża Grzegorza IX
46.	Edmund of Abingdon (Edmund Rich)	1234–1240	
47.	Boniface of Savoy	1241–1270	
	William Chillenden ⁹⁰	1270 – 1272	wybór unieważniony przez papieża Grzegorza X
48.	Robert Kilwardby OP	1273–1278	
	Robert Burnell ⁹¹	1278–1279	wybór unieważniony przez papieża Mikołaja III
49.	John Pecham OFM	1279–1292	
50.	Robert Winchelsey ⁹²	1294–1313	
	Thomas Cobham ⁹³	1313	wybór unieważniony przez papieża Klemensa V
51.	Walter Reynolds	1313–1327	
52.	Simon Mepham	1328–1333	
53.	John de Stratford	1333–1348	
	John de Ufford ⁹⁴	1348–1349	zmarł przed przyjęciem sakry biskupiej
54.	Thomas Bradwardine	1349	

⁸⁸ F.A. Cazel, *Neville, Ralph de*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004; D.E. Greenway (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 5 Chichester*, London 1996, ss. 1-6, 14-17; M. Barber, *The Two Cities: Medieval Europe 1050–1320*, London 1992, s. 28.

⁸⁹ C.H. Lawrence, *Blund, John*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁰ M. Prestwich, *Edward I*, New Haven 1997, s. 73; D.E. Greenway (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 2, Monastic Cathedrals (Northern and Southern Provinces)*, London 1971, ss. 8-12.

⁹¹ A. Harding, *Robert Burnell*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹² J. H. Denton, *Winchelsey, Robert [Robert of Winchelsea]*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹³ R.M. Haines, *Cobham, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁴ R.M. Haines, *Ufford, John*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

55.	Simon Islip	1349–1366	
	William Edington ⁹⁵	1366	odmówił przyjęcia wyboru
56.	Simon Langham	1366–1368	
57.	William Whittlesey	1368–1374	
58.	Simon Sudbury	1375–1381	
59.	William Courtenay	1381–1396	
60.	Thomas Arundel ⁹⁶	1396–1397	pozbawiony urzędu
61.	Roger Walden ⁹⁷	1397–1399	pozbawiony urzędu
60.	Thomas Arundel ⁹⁸	1399–1414	przywrócony na urząd
62.	Henry Chichele	1414–1443	
63.	John Stafford	1443–1452	
64.	John Kempe	1452–1454	
65.	Thomas Bourghcier	1454–1486	
66.	John Morton	1486–1500	
	Thomas Langton ⁹⁹	1501	zmarł przed objęciem urzędu
67.	Henry Deane	1501–1503	
68.	William Warham	1504–1532	
69.	Thomas Cranmer ¹⁰⁰	1533–1555	od 1535 jako biskup anglikański
70.	Reginald Pole ¹⁰¹	1556–1558	biskup katolicki
Anglikańscy arcybiskupi Canterbury			
71.	Matthew Parker ¹⁰²	1559–1575	
72.	Edmund Grindal	1575–1583	

⁹⁵ R.G. Davies, *Edington, William*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁶ J. Hughes, *Arundel [Fitzalan], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁷ R.G. Davies, *Walden, Roger*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁸ J. Hughes, *Arundel [Fitzalan], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

⁹⁹ D.P. Wright, *Langton, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁰⁰ D. MacCulloch, *Cranmer, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁰¹ T.F. Mayer, *Pole, Reginald*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁰² D.J. Crankshaw, A. Gillespie, *Parker, Matthew*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

STATUS ARCYBISKUPA CANTERBURY W KOŚCIELE ANGLII

73.	John Whitgift	1583–1604	
74.	Richard Bancroft	1604–1610	
75.	George Abbot	1611–1633	
76.	William Laud	1633–1645	
<i>vacat</i> 1645 – 1646			
zniesienie stolicy biskupiej ¹⁰³ 1646 – 1660			
77.	William Juxon	1660–1663	
78.	Gilbert Sheldon	1663–1677	
79.	William Sancroft	1677–1690	
80.	John Tillotson	1691–1694	
81.	Thomas Tenison	1694–1715	
82.	William Wake	1715–1737	
83.	John Potter	1737–1747	
84.	Thomas Herring	1747–1757	
85.	Matthew Hutton	1757–1758	
86.	Thomas Secker	1758–1768	
87.	Frederick Cornwallis	1768–1783	
88.	John Moore	1783–1805	
89.	Charles Manners Sutton	1805–1828	
90.	William Howley	1828–1848	
91.	John Bird Sumner	1848–1862	
92.	Charles Thomas Longley	1862–1868	
93.	Archibald Campbell Tait	1868–1882	
94.	Edward White Benson	1883–1896	
95.	Frederick Temple	1896–1902	
96.	Randall Thomas Davidson	1903–1928	
97.	Cosmo Gordon Lang	1928–1942	

¹⁰³ P. King, *The episcopate during the Civil Wars, 1642–1649*, „The English Historical Review” 1968, Vol. LXXXIII, Issue CCCXXVIII, ss. 523–537; Episcopalians, BCW Project, <https://bcw-project.org/church-and-state/sects-and-factions/episcopalians> [dostęp: 23.08.2023].

98.	William Temple	1942–1944	
99.	Geoffrey Francis Fisher	1945–1961	
100.	Arthur Michael Ramsey	1961–1974	
101.	Frederick Donald Coggan	1974–1980	
102.	Robert Alexander Kennedy Runcie	1980–1991	
103.	George Carey	1991–2002	
104.	Rowan Williams	2002–2012	
105.	Justin Welby	2013–obecnie	

6. BISKUPI SUFRAGANI

Biskup sufragan (łac. *episcopus suffraganeus*, ang. *suffragan bishop*) jest to w Kościele Anglii biskup wspomagający biskupa diecezjalnego, zwykle delegowany do zarządzania jakimś obszarem geograficznym diecezji i stanowi odpowiednik biskupa pomocniczego w Kościele katolickim¹⁰⁴. Nie należy jednak utożsamiać anglikańskich biskupów sufraganów z katolickimi biskupami sufraganami¹⁰⁵. W Kościele Katolickim mianem sufragana określa się biskupa stojącego na czele diecezji, nie będącej stolicą metropolii kościelnej, a będącej jej częścią. Chociaż zwyczajowo można spotkać także to określenie w stosunku do biskupów pomocniczych w Kościele katolickim¹⁰⁶. W kościele Anglii jako nowa funkcja pojawiła się za sprawą *Suffragan Bishops Act 1534*, jednak określenie to funkcjonowało przed reformacją w takich samym znaczeniu jak w całym Kościele katolickim.

Biskupi sufragani otrzymują tytularne stolice *in partibus infidelium*. Albowiem zgodnie z powszechnym przekonaniem biskupem trzeba być „gdzieś”, biskup musi mieć swoją diecezję, choćby tytularną¹⁰⁷, co uprawnia biskupów do tytułowania się biskupami danej stolicy biskupiej. W ramach Kościoła Anglii, od czasów reformacji, w odróżnieniu od Kościoła Katolickiego, tytularne diecezje nie są już diecezjami, które zostały zniesione, lecz tworzy

¹⁰⁴ *Suffragan Bishops Act 1534; Suffragans Nomination Act 1888, Statute Law (Repeals) Act 1969, Statute Law (Repeals) Act 1977.*

¹⁰⁵ *Suffragan Bishops*, Church of England, 2012, <http://www.churchofengland.org/media/40669/chapter3.pdf> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁰⁶ Por. Kan. 403-410, 435-436 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

¹⁰⁷ Taka praktyka funkcjonuje w wielu denominacjach chrześcijańskich, m. in. w: Kościele Katolickim, Kościele prawosławnym i Kościele Anglii. Zob. kan. 376 Kodeksu Prawa Kanonicznego z 1983 r.

się nowe, „wymyślone” stolice biskupie. Ich nazwa bierze się od głównego miasta danego obszaru diecezji, którym biskup sufragan ma zarządzać.

Należy jednak odróżnić biskupów sufraganów od funkcjonujących niegdyś biskupów pomocniczych/biskupów zastępców (ang. *assistant bishop*). Ci drudzy, również są biskupami i pełnią analogiczną rolę do biskupów sufraganów, to jednak nie posiadają własnej stolicy biskupiej. Praktyka ich mianowania zaczęła stopniowo zanikać, ze względu na zbędny dualizm prawny. Ostatecznie urząd w tej formie został zniesiony za sprawą *Bishops and Priests (Consecration and Ordination of Women) Measure* w 2014 roku¹⁰⁸, jednakże określenie *Assistant bishop* nadal funkcjonuje jako tytuł honorowy¹⁰⁹.

Biskupów sufraganów można podzielić na dwie kategorie ze względu na rodzaj powierzonych im obowiązków: (1) biskupów wyznaczonych do zarządzania określonym obszarem geograficznym diecezji; (2) na funkcjonujących od 1994 roku biskupów wizytatorów prowincji¹¹⁰ (ang. *provincial episcopal visitors* (PEVs)), określanych też jako "*flying bishops*", powołanych do sprawowania nadzoru, w ramach całej prowincji (a nie tylko diecezji), nad parafiami i duchowieństwem, odrzucającym posługę kapłańską kobiet. Wówczas mówi się o „alternatywnym nadzorze biskupim” (ang. *alternative episcopal oversight* (AEO))¹¹¹. Podkreślić należy, że PEVs mogą pochodzić z różnych diecezji w ramach prowincji, a nie tylko z diecezji arcybiskupa¹¹².

Aktualnie Arcybiskup Canterbury ma do swojej dyspozycji czterech biskupów sufraganów: biskupa Dover, biskupa Ebbsfleet, biskupa Richborough i biskupa Maidstone (*vacat*).

6.1. Biskup Dover

Tytuł biskupa Dover przysługuje jednemu z biskupów sufraganów diecezji Canterbury¹¹³. Ze względu na to, że Arcybiskup Canterbury na stałe rezyduje w Pałacu Lambeth w Londynie, czyli poza diecezją oraz wypełnia inne obowiązki związane z funkcją duchowego przywódcy wspólnoty

¹⁰⁸ Zob. *Bishops and Priests (Consecration and Ordination of Women) Measure 2014*.

¹⁰⁹ Zob. *Dean of York takes on honorary role in York Diocese*, Diocese of York, <https://dioceseofyork.org.uk/news-events/news/dean-of-york-takes-on-honorary-role-in-york-diocese/> [dostęp: 23.08.2023].

¹¹⁰ Wizytator biskupi prowincji.

¹¹¹ *Modern Church – When is a bishop not a bishop*, <https://web.archive.org/web/20130911031932/http://www.modernchurch.org.uk/resources/mc/2012-9.htm> [dostęp: 23.08.2023].

¹¹² W Kościele Anglii tytuł arcybiskupa przysługuje tylko zwierzchnikom prowincji: Canterbury i Yorku.

¹¹³ *Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 946.

anglikańskiej w kraju i za granicą, konieczne było ustanowienie zastępstwa w zarządzaniu sprawami diecezji. Biskup Dover zastępuje go w zarządzaniu diecezją. Stąd obszar podległy sufraganowi obejmuje całą diecezję Canterbury, a nie tylko jej wydzielony geograficznie fragment, jak w przypadku innych biskupów sufraganów. Stosunek Arcybiskupa Canterbury do biskupa Dover jest analogiczny jak stosunek zachodzący pomiędzy papieżem jako biskupem Rzymu, a wikariuszem generalnym Rzymu.

W związku z faktem, że biskup Dover jest faktycznym zarządcą diecezji Canterbury¹¹⁴, przysługuje mu dodatkowy tytuł „biskupa w Canterbury” (ang. *Bishop in Canterbury*)¹¹⁵. Siedzibą biskupa Dover jest Stary Pałac (ang. *The Old Palace*), położony przy Katedrze w Canterbury.

Lista biskupów Dover¹¹⁶:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
1.	Richard Yngworth	1536–1545
2.	Richard Thornden	1545–1557
<i>vacat</i> 1557–1569		
3.	Richard Rogers	1569–1597
<i>zawieszony in abeyance</i> 1597–1870		
4.	Edward Parry	1870–1890
	Rodney Eden	1890–1897
5.	William Walsh	1898–1916
6.	Harold Bilbrough	1916–1927
7.	John Macmillan	1927–1934
8.	Alfred Rose	1935–1957
9.	Lewis Meredith	1957–1964
10.	Anthony Tremlett	1964–1980
11.	Richard Third	1980–1992
12.	Richard Llewelin	1992–1999

¹¹⁴ Nie ogranicza to jednak kompetencji samego arcybiskupa Canterbury w zarządzaniu diecezją, który może w każdej chwili samemu podjąć decyzję w danej sprawie; *Dioceses Measure 1978 (repealed)*, Legislation.gov.uk, <https://www.legislation.gov.uk/ukcm/1978/1/contents> [dostęp: 23.08.2023].

¹¹⁵ *To Lead and to Serve: The Report of the Review of the See of Canterbury*, 2015, s. 5.

¹¹⁶ Opracowano na podstawie: E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook...*, s. 287; *Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 946; *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

13.	Stephen Venner	1999–2009
14.	Trevor Willmott	2010–2019
15.	Rose Hudson – Wilkin	2019–obecnie

6.2. Biskup Ebbsfleet

Biskup Ebbsfleet nie jest powołany do sprawowania zastępowania arcybiskupa Canterbury w określonej części diecezji, ale jest wizytatorem biskupim prowincji (ang. *provincial episcopal visitor* (PEV))¹¹⁷ mającym pod swoją pieczę parafie, które odrzucają możliwość święceń i posługiwania kapłańskiego przez kobiety. Delegacja obejmuje nie tylko parafie na terenie diecezji Canterbury, ale również parafie w diecezjach wchodzących w skład prowincji Canterbury¹¹⁸. W latach 1994–2023 biskup Ebbsfleet sprawował nadzór nad parafiami tzw. konserwatywnymi anglikatolikami w ramach Kościoła Anglii. Od 2023 biskup Ebbsfleet sprawuje nadzór nad konserwatywnymi ewangelikami (nadzór obejmuje także konserwatywnych ewangelików prowincji Yorku)¹¹⁹, w miejsce dotychczasowego biskupa Maidstone, a nadzór nad konserwatywnymi anglikatolikami sprawuje biskup Oswestry¹²⁰.

Lista biskupów Ebbsfleet¹²¹:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
1.	John Richards	1994–1998
2.	Michael Houghton SSC ¹²²	1998–1999
3.	Andrew Burnham SSC	2000–2010
4.	Jonathan Baker SSC	2011–2013
5.	Jonathan Goodall SSC	2013–2021
<i>vacat</i> 2021–2023		
6.	Rob Munro	2023–obecnie

¹¹⁷ *Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 946.

¹¹⁸ *Order in Council dated 8 February 1994*, s. 2143, <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/53585/page/2143> [dostęp: 23.08.2023].

¹¹⁹ E. Thornton, *Ebbsfleet to be complementarian Evangelical: new Bishop of Oswestry to serve traditional Catholics*, „Church Times” 1 July 2022, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2022/8-july/news/uk/ebbsfleet-to-be-complementarian-evangelical-new-bishop-of-oswestry-to-serve-traditional-catholics> [dostęp: 23.08.2023].

¹²⁰ Bishops of Maidstone, Ebbsfleet and Oswestry, Diocese of Canterbury, <https://web.archive.org/web/20220707135916/https://canterburydiocese.org/our-life/news-events/news/bishops-of-maidstone-ebbsfleet-and-oswestry.php> [dostęp: 23.08.2023].

¹²¹ Opracowano na podstawie: E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook...; Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 946; *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

¹²² ang, *Society of the Holy Cross*.

6.3. Biskup Richborough

Podobnie jak biskup Ebbsfleet, biskup Richborough jest wizytatorem biskupim prowincji (ang. *provincial episcopal visitor (PEV)*)¹²³ mającym pod swoją pieczę parafie, które odrzucają możliwość święceń i posługiwania kapłańskiego przez kobiety¹²⁴. Stolica biskupia została powołana, aby odciążyć biskupa Ebbsfleet od nadmiaru obowiązków¹²⁵.

Lista biskupów Richborough¹²⁶:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
1.	Edwin Barnes SSC	1995–2001
2.	Keith Newton SSC	2002–2010
3.	Norman Banks SSC	2011–obecnie

6.4. Biskup Maidstone

Pierwotnie biskup Maidstone¹²⁷ został powołany do pomocy w zarządzaniu diecezją Canterbury, jednakże pełnił rolę podrzędną względem biskupa Dover. W 2010 roku synod diecezjalny postanowił nie powoływać nowego biskupa Maidstone, lecz utworzyć nowy archidiakonat Ashford¹²⁸, który obejmował część obszaru wcześniej podległego biskupowi Maidstone¹²⁹. Od 2015 roku stolica została ponownie obsadzona, tym razem wizytatorem biskupim prowincji (ang. *provincial episcopal visitor (PEV)*), mającym pod swoją pieczę parafie, które odrzucają możliwość święceń i posługiwania kapłańskiego przez kobiety¹³⁰. Od 2023 kompetencje biskupa Maidstone przejął biskup Ebbsfleet, a stolica Maidstone pozostaje ponownie nieobsadzona, a wedle wydanego oświadczenia ma służyć do innych celów w przyszłości¹³¹.

¹²³ *Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 948.

¹²⁴ *Dioceses Measure 1978...*

¹²⁵ *Richborough Episcopal Area – Directory*, <https://web.archive.org/web/20120301072928/http://www.richborough.org.uk/index.php/directory> [dostęp: 23.08.2023].

¹²⁶ Opracowano na podstawie: E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook...; Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 948; *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

¹²⁷ *Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 947.

¹²⁸ Diecezja Canterbury dzieli się łącznie na trzy archidiakonaty: archidiakonat Canterbury, archidiakonat Ashford oraz archidiakonat Maidstone.

¹²⁹ Archidiakonat jest to jednostka administracyjna pomiędzy diecezją a dekanatem; *Canterbury Diocese — Synod News*, <https://web.archive.org/web/20110615003605/http://www.canterburydiocese.org/diocesansynodnews/index.htm> [dostęp: 23.08.2023].

¹³⁰ *Appointment of a bishop who takes a conservative evangelical view on headship*, Thinking Anglicans, <https://www.thinkinganglicans.org.uk/6797-2/> [dostęp: 23.08.2023].

¹³¹ *Bishops of Maidstone...*

Lista biskupów Maidstone¹³²:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
1.	Leslie Owen	1944–1946
<i>vacat</i> 1946–1956		
2.	Stanley Betts	1956–1966
<i>vacat</i> 1966–1969		
3.	Geoffrey Tiarks	1969–1976
4.	Richard Third	1976–1980
5.	Robert Hardy	1980–1987
6.	David Smith	1987–1992
7.	Gavin Reid	1992–2001
8.	Graham Cray	2001–2009
<i>vacat</i> 2009–2015		
9.	Rod Thomas	2015–2022
<i>vacat</i> 2022–obecnie		

7. BISKUPI POMOCNICZY

Biskupi pomocniczy (ang. *assistant bishop*) w historii diecezji Canterbury nie odgrywali znacznej roli. Tytuł był zwykle nadawany biskupom koadiutorom Canterbury¹³³, czy też honorowo emerytowanym biskupom. Z powodu, że biskupstwo pomocnicze nie jest związane z obsadzeniem stolicy biskupiej, to w danej diecezji w tym samym czasie mogła być powołana dowolna ilość biskupów pomocniczych.

¹³² Opracowano na podstawie: E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook...; Crockford's Clerical Directory*, London 2007, s. 947; *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

¹³³ W. Somner, *The antiquities of Canterbury. In two parts. The first part. The antiquities of Canterbury; or a survey of that ancient city, with the Suburbs and Cathedral, volume 1*, London 1703, s. 131.

Biskupi pomocniczy diecezji Canterbury¹³⁴:

Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
Eadsige ¹³⁵	1035–1038
Godwin ¹³⁶	ok. 1052 – ok. 1061
Siward ¹³⁷	1044–1048
Henry ¹³⁸	1469–?
Thomas Scrope ¹³⁹	1469
William Westkarre ¹⁴⁰	1480
Arthur Knight ¹⁴¹	1928–1939
Edward Bidwell ¹⁴²	1935–1941
Basil Roberts ¹⁴³	1942–1955
Denis Hall ¹⁴⁴	1960–1961
David Evans ¹⁴⁵	1994–1997

Pomimo zniesienia funkcji biskupów pomocniczych w 2014 roku, tytuł jest wciąż nadawany honorowo (ang. *honorary assistant bishops*). Aktualnie honorowymi biskupami pomocniczymi w diecezji Canterbury są: Michael Turnbull (od 2003 roku)¹⁴⁶, Richard Llewelin (od 2008 roku)¹⁴⁷ oraz Graham Cray (od 2009 roku)¹⁴⁸.

¹³⁴ Opracowano na podstawie: E.B. Fryde, D.E. Greenway, S. Portera, I. Roy, *Handbook...; Crockford's Clerical Directory*, London 2007; *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

¹³⁵ W. Somner, *The antiquities of Canterbury...* s. 131; W. Hunt, revised by M.F. Smith, *Eadsige*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹³⁶ W. Somner, *The antiquities of Canterbury...* s. 131.

¹³⁷ Tamże; W. Hunt, revised by M. Costambeys, *Siward*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹³⁸ C. Eubel (red.), *Hierarchia Catholica Medii Aevi: II (1431–1503)*, 1914, s. 168.

¹³⁹ Tamże, s. 146; R. Copesy, *Scrope [Bradley], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁴⁰ C. Eubel (red.), *Hierarchia Catholica...*, s. 238; M. Riordan, *Westkarre, William*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2011.

¹⁴¹ *Knight, Rt Rev. Arthur Mesac*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁴² *Bidwell, Rt Rev. Edward John*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁴³ *Roberts, Rt Rev. Basil Coleby*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁴⁴ *Hall, Rt. Rev. Denis Bartlett*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁴⁵ *Evans, Rt Rev. David Richard John*, [w:] *Who's Who*, 2019.

¹⁴⁶ *Turnbull, Rt Rev. Michael*, [w:] *Who's Who*, 2020.

¹⁴⁷ *Llewelin, Rt Rev. (John) Richard (Allan)*, [w:] *Who's Who*, 2021.

¹⁴⁸ *Cray, Rt Rev. Graham Alan*, [w:] *Who's Who*, 2021.

8. BISKUP SIŁ

Arcybiskupowi Canterbury podlegają także bezpośrednio struktury Kościoła Anglii w ramach Brytyjskich Sił Zbrojnych (ang. *British Armed Forces*)¹⁴⁹. Jednakże ze względów praktycznych w zastępstwie powierza się ten zakres obowiązków „Biskupowi dla Sił Zbrojnych” (ang. *Bishop to the Forces*), którego pełny tytuł brzmi ang. *The Archbishop of Canterbury's Episcopal Representative to the Armed Forces*¹⁵⁰.

Jednak biskup Sił nie jest kapelanem wojskowym¹⁵¹, tymi dopiero są podlegli mu archidiaconi¹⁵². W odróżnieniu od Kościoła Rzymskokatolickiego w Kościele Anglii struktury duszpasterskie wojskowych nie przybierają formy ordynariatu polowego, czyli diecezji personalnej, ale są podległe Arcybiskupowi Canterbury. Dlatego funkcję Biskupa Sił zwykle nadaje się biskupowi innej diecezji lub biskupowi sufraganowi, albowiem jak wskazano zgodnie ze starożytną praktyką, biskup powinien być „gdzieś”. Należy odróżnić także anglikańskiego Biskupa Sił (ang. *Bishop to the Forces*) od rzymskokatolickiego ordynariusza polowego (ang. *Bishop of the Forces*)¹⁵³.

Lista Biskupów Sił¹⁵⁴:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
1.	Cuthbert Bardsley ¹⁵⁵	1948–1956
2.	Stanley Betts ¹⁵⁶	1956–1966
3.	John Hughes ¹⁵⁷	1966–1975

¹⁴⁹ *Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop as Patron*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁵⁰ Tamże; Crockford's Clerical Directory 2008/2009, London 2009; *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁵¹ Crockford's Clerical Directory 2008/2009, London 2009.

¹⁵² Crockford's Clerical Directory 2016, London 2016.

¹⁵³ *Bishopric of the Forces*, Catholic Church in England and Wales - Catholic Bishops' Conference, https://web.archive.org/web/20100723200543/http://www.catholicchurch.org.uk/Catholic-Church/The-Church-in-England-and-Wales/bishopric_of_the_forces [dostęp: 23.08.2023]; *Nomina dell'Ordinario Militare per la Gran Bretagna*, The Holy See, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/07/09/0528/01153.html> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁵⁴ Opracowano na podstawie: *Oxford Dictionary of National Biography*; *Who's Who*; *Crockford's Clerical Directory*.

¹⁵⁵ S. Barrington-Ward, *Bardsley, Cuthbert Killick Norman*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

¹⁵⁶ *Betts, Rt Rev. Stanley Woodley*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁵⁷ *Hughes, Rt Rev. John Taylor*, [w:] *Who's Who*, 2007.

4.	Stuart Snell ¹⁵⁸	1977–1984
5.	Ronald Gordon ¹⁵⁹	1985–1990
6.	David Smith ¹⁶⁰	1990–1992
7.	John Kirkham ¹⁶¹	1992–2001
8.	David Conner ¹⁶²	2001–2009
9.	Stephen Venner ¹⁶³	2009–2014
10.	Nigel Stock ¹⁶⁴	2014–2017
11.	Tim Thornton ¹⁶⁵	2017–2021
12.	Hugh Nelson ¹⁶⁶	2021–obecnie

9. BISKUP ARCYBISKUPÓW CANTERBURY I YORKU

Biskup arcybiskupów Canterbury i Yorku (ang. *Bishop to the Archbishops of Canterbury and York*) to biskup nieposiadający własnej stolicy biskupiej (ani faktycznej, ani tytularnej), mający wspierać arcybiskupów Canterbury oraz arcybiskupów Yorku w ich współpracy oraz w zakresie spraw dotyczących całego Kościoła Anglii oraz całej wspólnoty anglikańskiej¹⁶⁷.

W pierwotnym kształcie piastujący funkcję biskup ograniczał się tylko do wspomagania arcybiskupa Canterbury i nosił tytuł szefa sztabu arcybiskupa Canterbury (ang. *Chief of Staff to the Archbishop of Canterbury*)¹⁶⁸. Pierwszym i zarazem ostatnim szefem sztabu był biskup Ross Sydney Hook¹⁶⁹.

¹⁵⁸ Snell, Rt. Rev. Geoffrey Stuart, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁵⁹ J.S. Peart-Binns, Gordon, (Archibald) Ronald McDonald, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2009; Gordon, Rt. Rev. (Archibald) Ronald (McDonald), [w:] *Who's Who*, 2016.

¹⁶⁰ Smith, Rt. Rev. David James, [w:] *Who's Who*, 2019.

¹⁶¹ Kirkham, Rt. Rev. John Dudley Galtrey, [w:] *Who's Who*, 2020.

¹⁶² Conner, Rt. Rev. David John, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁶³ Venner, Rt. Rev. Stephen Squires, [w:] *Who's Who*, 2019.

¹⁶⁴ Stock, Rt. Rev. (William) Nigel, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁶⁵ Thornton, Rt. Rev. Timothy Martin, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁶⁶ "Bishop Hugh announced as Bishop to the Armed Forces". Truro Diocese., Truro Diocese, <https://trurodiocese.org.uk/2021/09/bishop-hugh-announced-as-bishop-to-the-armed-forces/> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁶⁷ *New Bishop to Archbishops of Canterbury and York appointed*, The Church Times, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2021/23-april/news/uk/new-bishop-to-archbishops-of-canterbury-and-york-appointed> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁶⁸ *Episcopal aide for Primate*, „Church Times” 18 April 1980, No. 6114, s. 1, https://www.ukpressonline.co.uk/ukpressonline/view/pagview/ChTm_1980_04_18_001 [dostęp: 23.08.2023].

¹⁶⁹ Hook, Rt. Rev. Ross Sydney, [w:] *Who's Who*, 2007.

W 1984 roku w miejsce szefa sztabu powołano do życia nową funkcję „biskupa przy Lambeth” (ang. *Bishop at Lambeth*). Tytuł pochodzi od nazwy oficjalnej rezydencji arcybiskupów Canterbury – Pałac Lambeth¹⁷⁰.

W 2021 roku postanowiono zastąpić biskupów przy Lambeth funkcją biskupa arcybiskupów Canterbury i Yorku. Miało to na celu rozszerzenie zakresu jego obowiązków oraz zapewnienie dodatkowej pomocy arcybiskupom Yorku w zakresie spraw związanych z całym Kościołem Anglii i ogólnych spraw wspólnoty anglikańskiej¹⁷¹. Do powierzonych obowiązków należy między innymi przygotowanie Konferencji w Lambeth (ang. *Lambeth Conference*), czyli odbywającemu się co około 10 lat zgromadzeniu biskupów wspólnoty anglikańskiej¹⁷².

Lista biskupów szefów sztabu/biskupów Lambeth/biskupów Arcybiskupów Canterbury i Yorku¹⁷³:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
Chief of Staff to the Archbishop of Canterbury		
1.	Ross Hook ¹⁷⁴	1980–1984
Biskupi Lambeth		
1.	Ronald Gordon ¹⁷⁵	1984–1992
2.	John Yates ¹⁷⁶	1992–1994
3.	Frank Sargeant ¹⁷⁷	1994–1999
4.	Richard Llewelin ¹⁷⁸	1999–2004
<i>vacat</i> 2004–2013		
5.	Nigel Stock ¹⁷⁹	2013–2017
6.	Tim Thornton ¹⁸⁰	2017–2021

¹⁷⁰ Tamże; *Crockford's Clerical Directory*, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁷¹ *New Bishop to Archbishops...*

¹⁷² *The truth shall make you free: the Lambeth Conference 1988: the reports, resolutions & pastoral letters from the bishops*, London 1988, s. 118; P. Bays, *This Anglican Church of Ours. Kelowna*, British Columbia 2012, s. 146; *Lambeth Conference*, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/instruments-of-communion/lambeth-conference.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁷³ Opracowano na podstawie: *Oxford Dictionary of National Biography*; *Who's Who*; *Crockford's Clerical Directory*.

¹⁷⁴ *Hook, Rt Rev. Ross Sydney*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁷⁵ *Gordon, Rt Rev. (Archibald) Ronald (McDonald)*, [w:] *Who's Who*, 2016.

¹⁷⁶ *Yates, Rt Rev. John*, [w:] *Who's Who*, 2016.

¹⁷⁷ *Sargeant, Rt Rev. Frank Pilkington*, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁷⁸ *Llewelin, Rt Rev. (John) Richard (Allan)*, [w:] *Who's Who*, 2021.

¹⁷⁹ *Stock, Rt Rev. (William) Nigel*, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁸⁰ *Thornton, Rt Rev. Timothy Martin*, [w:] *Who's Who*, 2022.

Biskupi przy Arcybiskupach Canterbury i Yorku		
1.	Emma Ineson ¹⁸¹	2021–2023
2.	David Urquhart ¹⁸²	2023–obecnie

10. BISKUP FALKLANDÓW

Diecezja Falklandów została utworzona w 1869 roku. Tamtejszemu biskupowi podlegały pierwotnie wszystkie struktury duszpasterskie w Ameryce Południowej poza Gujaną Brytyjską¹⁸³. W 1910 roku zwierzchność nad większością struktur na kontynencie przekazano biskupowi Argentyny¹⁸⁴, który równocześnie pozostawał *ex officio* biskupem Falklandów¹⁸⁵. W 1978 roku zwierzchność nad diecezją Falklandów przejął arcybiskup Canterbury *ex officio*, będąc równocześnie biskupem Falklandów (ang. *Bishop of the Falkland Islands*)¹⁸⁶. Jednocześnie wyznaczono komisarza arcybiskupiego (ang. *Episcopal Commissary for the Falkland Islands* czy też w skrócie ang. *Archbishop's Commissary*)¹⁸⁷, który miał zastępować arcybiskupa Canterbury w wykonywaniu obowiązków biskupa Falklandów¹⁸⁸. W momencie argentyńskiej inwazji na Falklandy funkcja komisarza arcybiskupiego została zniesiona, a kompetencje z nią związane zostały przeniesione na biskupa Sił, chociaż biskupem Falklandów nadal pozostawał Arcybiskup Canterbury¹⁸⁹. Stan utrzymywał się do 2007 roku, kiedy to ponownie powołano komisarza arcybiskupiego

¹⁸¹ *Bishop Emma Ineson to be Bishop to the Archbishops of Canterbury and York*, The Archbishop of Canterbury, <https://www.archbishopofcanterbury.org/news/news-and-statements/bishop-emma-ineson-be-bishop-archbishops-canterbury-and-york> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁸² *Ad interim; Urquhart, Rt Rev. David Andrew*, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁸³ D. Milmine (red.), *La Comunion Anglicana...*, s. 11.

¹⁸⁴ Więcej na temat kształtowania się struktur anglikańskich w Ameryce Południowej oraz dzielenia diecezji Falklandów zob. D. Milmine (red.), *La Comunion Anglicana...*, ss. 8-17.

¹⁸⁵ J.A. Macdonald, *La Iglesia Anglicana del Cono Sur (The Anglican Province of the Cono Sur)*, [w:] I.S. Markham i in. (red.), *The Wiley-Blackwell Companion to the Anglican Communion*, Hoboken 2013, rozdział 50.

¹⁸⁶ D. Milmine (red.), *La Comunion Anglicana...*, ss. 16-17; *Crockford's Clerical Directory, 1977-1979*, London 1979, s. 241, 335 i 594.

¹⁸⁷ P. Vincent, *The Falkland Islanders*, „The Geographical Journal” 1983, Vol. 149, No. 1, ss. 16–17; P.J. Millam, *The Falklands – The World's Largest Diocese*, <https://web.archive.org/web/20080112212502/http://www.falklands.info/history/histarticle18.html> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁸⁸ *Crockford's Clerical Directory, 1977-1979*, London 1979, s. 241, 335 i 594.; Warto zaznaczyć, że Richard Cutts, ostatni biskup Falklandów przed przejściem zwierzchności przez arcybiskupa Canterbury, równocześnie był pierwszym komisarzem arcybiskupim Falklandów, zob. *The Rt Revd Richard Stanley Cutts*, *Crockford's Clerical Directory*, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁸⁹ *The Rt Revd Richard Stanley Cutts*, *Crockford's Clerical Directory*, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023]; *Crockford's Clerical Directory, 1977-1979*, London 1979, s. 241, 335 i 594.

jako osobną funkcję¹⁹⁰, jednak w praktyce funkcja ta była sprawowana równocześnie z inną stolicą biskupią lub inną funkcją, w tym trzykrotnie z funkcją biskupa Sił¹⁹¹. Wraz z przywróceniem funkcji komisarza arcybiskupiego, komisarzom zaczął przysługiwać dodatkowo tytuł biskupa dla Falklandów (ang. *Bishop for the Falkland Islands*)¹⁹². Należy jednak odróżnić biskupa Falklandów (ang. *Bishop of the Falkland Islands*), którym *ex officio* jest arcybiskup Canterbury od biskupa dla Falklandów (ang. *Bishop for the Falkland Islands*), którym jest komisarz arcybiskupi zastępujący arcybiskupa Canterbury w wykonywaniu obowiązków na Falklandach.

Aktualnie jedyna parafia i zarazem katedra na Falklandach (ang. *The Parish of the Falkland Islands*) stanowią jeden z pozaprovincialnych kościołów anglikańskich (ang. *extra-provincial Anglican churches*). Swoim zasięgiem obejmuje nie tylko Falklandy, ale też inne brytyjskie terytoria zamorskie¹⁹³, to jest: Georgię Południową i Sandwich Południowy oraz Brytyjskie Terytorium Antarktyczne¹⁹⁴.

Lista biskupów dla Falklandów¹⁹⁵:

Lp.	Imię i nazwisko	Okres sprawowania funkcji
	Richard Cutts ¹⁹⁶	1978–1982
Biskupi Sił 1982–2007		
1.	Stephen Venner ¹⁹⁷	2007–2014
2.	Nigel Stock ¹⁹⁸	2014–2017
3.	Tim Thornton ¹⁹⁹	2017–2021
4.	Jonathan Clark ²⁰⁰	2021–obecnie

¹⁹⁰ Tamże.

¹⁹¹ Tamże.

¹⁹² Tamże.

¹⁹³ Więcej o brytyjskich terytoriach zamorskich zob. E. Plewa, *Współczesne międzynarodowe formy współpracy i zależności politycznej dawnych kolonii z Wielką Brytanią*, [w:] W. Włodarczyk i in. (red.), *Gasnące imperium. Historia Wielkiej Brytanii w ujęciu prawnym, społecznym oraz gospodarczym*, Łódź 2021, ss. 27–43.

¹⁹⁴ *Christ Church Cathedral in Stanley*, Wondermondo, <https://www.wondermondo.com/christ-church-cathedral-stanley/> [dostęp: 23.08.2023].

¹⁹⁵ Opracowano na podstawie: *Oxford Dictionary of National Biography; Who's Who; Crockford's Clerical Directory*.

¹⁹⁶ Sprawował tylko funkcję komisarza arcybiskupiego; *Cutts, Rt Rev. Richard Stanley*, [w:] *Who's Who*, 2007.

¹⁹⁷ *Venner, Rt Rev. Stephen Squires*, [w:] *Who's Who*, 2019.

¹⁹⁸ *Stock, Rt Rev. (William) Nigel*, [w:] *Who's Who*, 2022.

¹⁹⁹ *Thornton, Rt Rev. Timothy Martin*, [w:] *Who's Who*, 2022.

²⁰⁰ *Clark, Rt Rev. Jonathan*, [w:] *Who's Who*, 2022.

11. PODSUMOWANIE

Pozycja arcybiskupów Canterbury na terenie Anglii od samego założenia diecezji była szczególna, przez co czyniła z nich faktycznych i prawnych przywódców Kościoła na angielskiej ziemi. Nie brakowało jednak walk o potwierdzenie tego statusu, głównie inicjowanego przez zasiadających na katedrze świętego Augustyna. Supremacja Kościoła Anglii tylko umocniła tę pozycję, a rozwój imperium brytyjskiego, a wraz z nim szerzenie się anglikanizmu uczyniło arcybiskupów Canterbury duchowymi przywódcami wspólnoty anglikańskiej na świecie po rozpadzie imperium. Liczne role i urzędy *ex officio* oraz przywileje wskazują nie tylko historyczną pozycję, ale uzmysławiają na faktyczną rolę oraz splendor związany z zarządzaniem najstarszą angielską diecezją.

BIBLIOGRAFIA

Literatura:

- Abels R.P., *Alfred the Great: War, Kingship, and Culture in Anglo-Saxon England*, New York 1998.
- Anderson J.C., *The Archiepiscopal Palace at Croydon*, London 1879.
- Barber M., *The Two Cities: Medieval Europe 1050–1320*, London 1992.
- Barlow F., *The English Church 1066–1154: A History of the Anglo-Norman Church*, Nowy Jork 1979.
- Barlow F., *Thomas Becket*, Berkeley 1986.
- Barlow F., *William Rufus*, Berkeley 1983.
- Bates D., *William the Conqueror*, Stroud 2001.
- Bays P., *This Anglican Church of Ours. Kelowna*, British Columbia 2012.
- Beda, *Ecclesiastical History of the English People*, London 1991.
- Blumenthal U.R., *The Investiture Controversy: Church and Monarchy from the Ninth to the Twelfth Century*, Filadelfia 1988.
- Brenan M.J., *An Ecclesiastical History of Ireland, Volume I*, Dublin 1840.
- Brett M., *The English Church Under Henry I*, Oxford 1975.
- Brooks N., *The Early History of the Church of Canterbury*, Leicester 1984.

- Carpenter D., *The Struggle for Mastery: The Penguin History of Britain 1066–1284*, New York 2004.
- Charpillon M., Caresme A., *Dictionnaire historique de toutes les communes du département de l'Eure*, les Andelys 1868.
- Cook G.H., *The English Cathedral*, London 1957.
- Delaney J.P., *Dictionary of Saints*, New York 1980.
- Douglas D.C., *William the Conqueror: The Norman Impact Upon England*, Berkeley 1964.
- Drewett P., *The Archiepiscopal Palace at Croydon: a further contribution in the light of recent excavations*, „Archaeological Journal” 1972, nr 128.
- Duggan C., *From the Conquest to the Death of John*, [w:] C.H. Lawrence (red.) *The English Church and the Papacy in the Middle Ages*, Stroud 1965.
- Eubel C. (red.), *Hierarchia Catholica Medii Aevi: II (1431–1503)*, 1914.
- Faulkner P.A., *Some medieval archiepiscopal palaces*, „Archaeological Journal” 1970, nr 127.
- Foyle J., *The Architecture of Canterbury Cathedral*, London 2013.
- Fros H., Sowa F., *Księga imion i świętych, t. 2*, Kraków 1997.
- Fryde E.B., Greenway D.E., Portera S., Roy I. (red.), *Handbook of British Chronology*, Cambridge 1996.
- Fryde E.B., Greenway D.E., Portera S., Roy I. (red.), *Handbook of British Chronology*, Cambridge 1986.
- Fryde E.B., Greenway D.E., Portera S., Roy I. (red.), *Handbook of British Chronology*, Cambridge 2003.
- Gay O., Rees A., *The Privy Council*, London 2005.
- Greenway D.E. (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 2, Monastic Cathedrals (Northern and Southern Provinces)*, London 1971.
- Greenway D.E. (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 5 Chichester*, London 1996.
- Greenway D.E. (red.), *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1066-1300: Volume 2, Monastic Cathedrals (Northern and Southern Provinces)*, London 1971.

Grzebyk T., *Historyczno-prawne uwarunkowania utworzenia przez Henryka VIII angielskiego Kościoła państwowego w 1534 r.*, „Saeculum Christianum. Pismo Historyczne” 2018, Nr 25.

Gwynn A., *The Irish Church in the 11th and 12th Centuries*, Dublin 1992.

Hasted E., *Canterbury: Archbishop's palace and precincts*, [w:] E. Hasted (red.) *The history and topographical survey of the county of Kent*, vol. 11, Canterbury 1800.

Hasted E., *The archbishops: Palaces and castles*, [w:] E. Hasted (red.) *The history and topographical survey of the county of Kent*, vol. 12, Canterbury 1801.

Hasted E., *The town and parish of Maidstone: Churches, religious houses and charities*, [w:] E. Hasted (red.), *The History and Topographical Survey of the County of Kent*, Vol. 4, Canterbury 1798.

Hasted E., *The town and parish of Maidstone: Town and manors*, [w:] E. Hasted (red.), *The History and Topographical Survey of the County of Kent*, vol. 4, Canterbury 1798.

Hindley G., *A Brief History of the Anglo-Saxons: The Beginnings of the English Nation*, New York 2006.

Horn J.M., *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1541-1857: Volume 3, Canterbury, Rochester and Winchester Dioceses*, London 1974.

Jones B., *Fasti Ecclesiae Anglicanae 1300-1541: Volume 4, Monastic Cathedrals (Southern Province)*, London 1963.

King P., *The episcopate during the Civil Wars, 1642–1649*, „The English Historical Review” 1968, Vol. LXXXIII, Issue CCCXXVIII.

Kipps P.K., *The Palace of the Archbishops of Canterbury at Charing Kent*, „Archaeological Journal” 1933, vol. 90.

Knowles M.D., *The Canterbury Election of 1205–6*, „The English Historical Review” 1938, Vol. LIII, Issue CCX.

Lipoński W., *Narodziny cywilizacji Wysp Brytyjskich*, Poznań 1995.

Macdonald J.A., *La Iglesia Anglicana del Cono Sur (The Anglican Province of the Cono Sur)*, [w:] I.S. Markham i in. (red.), *The Wiley-Blackwell Companion to the Anglican Communion*, Hoboken 2013.

- MacGeoghegan J., O'Brien G. (red.), *The history of Ireland, ancient and modern*, Dublin 1844.
- Malden H.E. (red.), *Parishes: Addington*, [w:] H.E. Malden (red.), *A History of the County of Surrey. Vol. 4*, London 1912.
- McClellan D., *Państwo i kościół w Zjednoczonym Królestwie*, [w:] G. Robbers (red.), *Państwo i kościół w krajach Unii Europejskiej*, Kolonia 2007.
- Michałowski R., *Historia powszechna. Średniowiecze*, Warszawa 2012,
- Milmine D. (red.), *La Comunion Anglicana en América Latina Santiago*, Chile 1993.
- Moorman J.R.H., *A History of the church in England*, Harrisburg 1980.
- Morby J.E., *Dynastie świata*, Kraków 1995.
- Plewa E., *Diecezje kościołów anglikańskich oraz Kościoła Katolickiego na Wyspach Brytyjskich*, [w:] M. Stanulewicz, K. Nowicki, E. Plewa (red.), *Prawo a religia na Wyspach Brytyjskich*, Łódź 2023.
- Plewa E., *Status arcybiskupa Yorku w Kościele Anglii*, [w:] M. Stanulewicz, K. Nowicki, E. Plewa (red.), *Prawo a religia na Wyspach Brytyjskich*, Łódź 2023.
- Plewa E., *Współczesne międzynarodowe formy współpracy i zależności politycznej dawnych kolonii z Wielką Brytanią*, [w:] W. Włodarczyk i in. (red.), *Gasnące imperium. Historia Wielkiej Brytanii w ujęciu prawnym, społecznym oraz gospodarczym*, Łódź 2021.
- Powell J.E., Wallis K., *House of Lords in the Middle Ages: A History of the English House of Lords to 1540*, London 1968.
- Powicke F.M., Fryde E.B. (red.), *Handbook of British Chronology*, London 1961.
- Prestwich M., *Edward I*, New Haven 1997.
- Ravillious K., *The Many Lives of an English Manor House*, „Archaeology” 21 December 2015.
- Reeve M.M., *A Seat of Authority: The Archbishop's Throne at Canterbury Cathedral*, „Gesta” 2003, vol. 42 (2).
- Robbers G. (red.), *Państwo i kościół w krajach Unii Europejskiej*, Kolonia 2007.

Robinson I.S., *The Papacy 1073–1198: Continuity and Innovation*, Cambridge 1990.

Rollo-Koster J., *Avignon and Its Papacy, 1309-1417: Popes, Institutions, and Society*, Cambridge 2015.

Ruud M., *Episcopal Reluctance: Lanfranc's Resignation Reconsidered*, „Albion” 1987, Vol. 19 No. 2.

Rynkowski M., *Prawo Kościoła Anglii jako część systemu prawa Anglii*, „Studia z Prawa Wyznaniowego” 2015, nr 18.

Somner W., *The antiquities of Canterbury. In two parts. The first part. The antiquities of Canterbury; or a survey of that ancient city, with the Suburbs and Cathedral, volume 1*, London 1703.

Stenton F.M., *Anglo-Saxon England*, Oxford 1971.

Taylor K., *The development of the park and gardens at Knole*, „Archaeologia Cantiana” 2003, nr 123.

Thomas C., *Christianity in Roman Britain to A.D. 500*, London 1985.

Turner S., *A Hard Day's Write*, Nowy Jork 1994.

Vincent P., *The Falkland Islanders*, „The Geographical Journal” 1983, Vol. 149, No. 1.

Wahlgren L., *Peter of Blois and the Later Career of Reginald fitzJocelin*, „The English Historical Review” 1996, Vol. CXI, Issue 444.

Walsh M.J., *A New Dictionary of Saints: East and West*, London 2007.

Ward G., *The Making of the Great Park at Otford*, „Archaeologia Cantiana” 1929, nr 41.

Warren W.L., *Henry II*, Berkeley 1973.

Yorke B., *Kings and Kingdoms of Early Anglo-Saxon England*, London 1990.

Young C.R., *Hubert Walter: Lord of Canterbury and Lord of England*, Durham 1968.

Zieliński T.J., *Miejsce religii w porządku konstytucyjnym Wielkiej Brytanii*, „Rocznik Teologiczny” 2009, nr 1-2 (51).

Zieliński T.J., *Państwowy Kościół Anglii. Studium prawa wyznaniowego*, Warszawa 2016.

Zieliński T.J., *Pozycja prawna państwowego Kościoła Szkocji*, „Czasopismo Prawno-Historyczne” 2010, t. 62, nr 1.

Zieliński T.J., *Prawa i powinności monarchy brytyjskiego wobec religii urzędowej i Kościołów państwowych*, [w:] H. Paprocki (red.), *Wiara i poznanie. Księga pamiątkowa dedykowana Jego Eminencji Profesorowi Sawie (Hrycuniakowi) Prawosławnemu Metropolicie Warszawskiemu i całej Polski*, Białystok 2008.

Zins H., *Historia Anglii*, Wrocław 2001.

Opracowania:

Crockford's Clerical Directory 1977-1979, London 1979.

Crockford's Clerical Directory 2006/2007, London 2007.

Crockford's Clerical Directory 2008/2009, London 2009.

Crockford's Clerical Directory 2016, London 2016.

Oxford Dictionary of National Biography, Oxford 2004.

Whitaker's Almanack, Oxford 2008.

Zbiory elektroniczne:

Crockford's Clerical Directory, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

GOV.UK, <https://www.gov.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

Oxford Dictionary of National Biography, <https://www.oxforddnb.com/> [dostęp: 23.08.2023].

Barrington-Ward S., *Bardsley, Cuthbert Killick Norman*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Cazel F.A., *Neville, Ralph de*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Copsey R., *Scrope [Bradley], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Cowdrey H.E.J., *Lanfranc*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Cowdrey H.E.J., *Thomas [Thomas of Bayeux, Thomas of York]*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Crankshaw D.J., Gillespie A., *Parker, Matthew*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Davies R.G., *Edington, William*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Davies R.G., *Walden, Roger*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Denton J.H., *Winchelsey, Robert [Robert of Winchelsea]*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Duggan C., *Reginald fitz Jocelin*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Haines R.M., *Cobham, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Haines R.M., *Gray, John de*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Haines R.M., *Offord, John*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Harding A., *Robert Burnell*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Hughes J., *Arundel [Fitzalan], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Hughes J., *Arundel [Fitzalan], Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Hunt W. (revised by M. Costambeys), *Siward*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Hunt W. (revised by M.F. Smith), *Eadsige*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Lawrence C.H., *Blund, John*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

MacCulloch D., *Cranmer, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Mayer T.F., *Pole, Reginald*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

Peart-Binns J.S., *Gordon, (Archibald) Ronald McDonald*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2009.

Riordan M., *Westkarre, William*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2011.

Wright D.P., *Langton, Thomas*, [w:] *Oxford Dictionary of National Biography*, Oxford 2004.

UK Parliament, <https://www.parliament.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

Who's Who, <https://www.ukwhoswho.com/> [dostęp: 23.08.2023].

Betts, Rt Rev. Stanley Woodley, [w:] *Who's Who*, 2007.

Bidwell, Rt Rev. Edward John, [w:] *Who's Who*, 2007.

Clark, Rt Rev. Jonathan, [w:] *Who's Who*, 2022.

Conner, Rt Rev. David John, [w:] *Who's Who*, 2022.

Cray, Rt Rev. Graham Alan, [w:] *Who's Who*, 2021.

Cutts, Rt Rev. Richard Stanley, [w:] *Who's Who*, 2007.

Evans, Rt Rev. David Richard John, [w:] *Who's Who*, 2019.

Gordon, Rt Rev. (Archibald) Ronald (McDonald), [w:] *Who's Who*, 2016.

Hall, Rt. Rev Denis Bartlett, [w:] *Who's Who*, 2007.

Hook, Rt Rev. Ross Sydney, [w:] *Who's Who*, 2007.

Hughes, Rt Rev. John Taylor, [w:] *Who's Who*, 2007.

Kirkham, Rt Rev. John Dudley Galtrey, [w:] *Who's Who*, 2020.

Knight, Rt Rev. Arthur Mesac, [w:] *Who's Who*, 2007.

Llewellyn, Rt Rev. (John) Richard (Allan), [w:] *Who's Who*, 2021.

Roberts, Rt Rev. Basil Coleby, [w:] *Who's Who*, 2007.

Sargeant, Rt Rev. Frank Pilkington, [w:] *Who's Who*, 2022.

Smith, Rt Rev. David James, [w:] *Who's Who*, 2019.

Snell, Rt. Rev Geoffrey Stuart, [w:] *Who's Who*, 2007.

Stock, Rt Rev. (William) Nigel, [w:] *Who's Who*, 2022.

Thornton, Rt Rev. Timothy Martin, [w:] *Who's Who*, 2022.

Turnbull, Rt Rev. Michael, [w:] *Who's Who*, 2020.

Urquhart, Rt Rev. David Andrew, [w:] *Who's Who*, 2022.

Venner, Rt Rev. Stephen Squires, [w:] *Who's Who*, 2019.

Yates, Rt Rev. John, [w:] *Who's Who*, 2016.

Źródła elektroniczne:

50 facts about the Queen's coronation, British Monarchy website, <https://web.archive.org/web/20120209002249/http://www.royal.gov.uk/LatestNewsandDiary/Pressreleases/2003/50factsaboutTheQueensCoronation.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

About The Trust – Archbishop's Palace Conservation Trust, Archbishop's Palace Conservation Trust, <https://otfordpalace.org/about-the-trust/> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop installed as first Chancellor, Canterbury Christ Church University, <https://web.archive.org/web/20070928021041/http://www.canterbury.ac.uk/News/newsRelease.asp?newspk=597> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop of Canterbury, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/instruments-of-communion/archbishop-of-canterbury.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop of Canterbury, Britannica, <https://www.britannica.com/topic/archbishop-of-Canterbury> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishops' Council, The Church of England, <https://www.churchofengland.org/about/leadership-and-governance/archbishops-council#na> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishops of Canterbury, Historic UK, <https://www.historic-uk.com/HistoryUK/HistoryofEngland/Archbishops-of-Canterbury/> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, *Anglican Communion*, Archbishop of Canterbury website, Anglican Communion, <https://web.archive.org/web/20080122153935/http://www.archbishopofcanterbury.org/106> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, *Archbishop as Patron*, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop as Patron, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop as Patron, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Archbishop's Awards, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122175917/http://www.archbishopofcanterbury.org/109> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Church of England, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080213212116/http://www.archbishopofcanterbury.org/1316> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Diocese of Canterbury, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080214162316/http://www.archbishopofcanterbury.org/754> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Lambeth Palace, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080201103935/http://www.archbishopofcanterbury.org/108> [dostęp: 23.08.2023].

Archbishop's Roles and Responsibilities, Overview, Archbishop of Canterbury website, <https://web.archive.org/web/20080122061247/http://www.archbishopofcanterbury.org/105> [dostęp: 23.08.2023].

Bermuda (Extra-Provincial to Canterbury), Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=bermuda> [dostęp: 23.08.2023].

Bishop Emma Ineson to be Bishop to the Archbishops of Canterbury and York, The Archbishop of Canterbury, <https://www.archbishopofcanterbury.org/news/news-and-statements/bishop-emma-ineson-be-bishop-archbishops-canterbury-and-york> [dostęp: 23.08.2023].

Bishop Hugh announced as Bishop to the Armed Forces, Truro Diocese, <https://trurodiocese.org.uk/2021/09/bishop-hugh-announced-as-bishop-to-the-armed-forces/> [dostęp: 23.08.2023].

Bishopric of the Forces, Catholic Church in England and Wales - Catholic Bishops' Conference, https://web.archive.org/web/20100723200543/http://www.catholicchurch.org.uk/Catholic-Church/The-Church-in-England-and-Wales/bishopric_of_the_forces [dostęp: 23.08.2023].

Bishops of Maidstone, Ebbsfleet and Oswestry, Diocese of Canterbury, <https://web.archive.org/web/20220707135916/https://canterburydiocese.org/our-life/news-events/news/bishops-of-maidstone-ebbsfleet-and-oswestry.php> [dostęp: 23.08.2023].

Chancellor, Canterbury Christ Church University, <https://www.canterbury.ac.uk/about-us/leadership-and-governance/chancellor> [dostęp: 23.08.2023].

Choosing Diocesan Bishops in the Church of England, <http://peterowen.org.uk/articles/choosing.html> [dostęp: 23.08.2023].

Christ Church Cathedral in Stanley, Wondermondo, <https://www.wondermondo.com/christ-church-cathedral-stanley/> [dostęp: 23.08.2023].

Dean of York takes on honorary role in York Diocese, Diocese of York, <https://dioceseofyork.org.uk/news-events/news/dean-of-york-takes-on-honorary-role-in-york-diocese/> [dostęp: 23.08.2023].

Diocese – Synod News, <https://web.archive.org/web/20110615003605/http://www.canterburydiocese.org/diocesansynodnews/index.htm> [dostęp: 23.08.2023].

Diocese in Europe, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church/diocese.aspx?church=england&dio=diocese-in-europe> [dostęp: 23.08.2023].

Diocese in Europe, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church/diocese.aspx?church=england&dio=diocese-in-europe> [dostęp: 23.08.2023].

Dioceses Measure 1978 (repealed), Legislation.gov.uk, <https://www.legislation.gov.uk/ukcm/1978/1/contents> [dostęp: 23.08.2023].

Episcopal aide for Primate, „Church Times” 18 April 1980, No. 6114, https://www.ukpressonline.co.uk/ukpressonline/view/pagview/ChTm_1980_04_18_001 [dostęp: 23.08.2023].

Episcopalians, BCW Project, <https://bcw-project.org/church-and-state/sects-and-factions/episcopalians> [dostęp: 23.08.2023].

Falkland Islands (Extra-Provincial to Canterbury), Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=falkland-islands> [dostęp: 23.08.2023].

Find a church, Diocese in Europe, <https://www.europe.anglican.org/find-church> [dostęp: 23.08.2023].

General Synod, The Church of England, <https://www.churchofengland.org/about/general-synod/> [dostęp: 23.08.2023].

House of Bishops, Church of England, <http://www.cofe.anglican.org/about/gensynod/houseofbishops/> [dostęp: 23.08.2023].

House of Bishops, The Church of England <https://www.churchofengland.org/about/general-synod/structure/house-bishops> [dostęp: 23.08.2023].

Lambeth Conference, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/instruments-of-communion/lambeth-conference.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

Lords Spiritual, The Church of England in Parliament, <https://churchinparliament.org/about-the-lords-spiritual/> [dostęp: 23.08.2023].

Member Churches, Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches.aspx> [dostęp: 23.08.2023].

Millam P.J., *The Falklands – The World's Largest Diocese*, <https://web.archive.org/web/20080112212502/http://www.falklands.info/history/histarticle18.html> [dostęp: 23.08.2023].

Modern Church – When is a bishop not a bishop, <https://web.archive.org/web/20130911031932/http://www.modernchurch.org.uk/resources/mc/2012-9.htm> [dostęp: 23.08.2023].

New Bishop to Archbishops of Canterbury and York appointed, The Church Times, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2021/23-april/news/uk/new-bishop-to-archbishops-of-canterbury-and-york-appointed> [dostęp: 23.08.2023].

Nomina dell'Ordinario Militare per la Gran Bretagna, The Holy See, <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2018/07/09/0528/01153.html> [dostęp: 23.08.2023].

Order in Council dated 8 February 1994, <https://www.thegazette.co.uk/London/issue/53585/page/2143> [dostęp: 23.08.2023].

Order of Precedence, Heraldica, https://www.heraldica.org/topics/britain/order_precedence.htm#Official [dostęp: 23.08.2023].

Our story, Canterbury Cathedral, <https://www.canterbury-cathedral.org/our-story/> [dostęp: 23.08.2023].

Richborough Episcopal Area – Directory, <https://web.archive.org/web/20120301072928/http://www.richborough.org.uk/index.php/directory> [dostęp: 23.08.2023].

Suffragan Bishops, Church of England, 2012, <http://www.churchofengland.org/media/40669/chapter3.pdf> [dostęp: 23.08.2023].

The Archbishop and Canterbury Diocese, The Archbishop of Canterbury<https://www.archbishopofcanterbury.org/about-archbishop/archbishop-and-canterbury-diocese> [dostęp: 23.08.2023].

The Cathedral and Metropolitan Church of Christ Canterbury, Canterbury Cathedral, <https://web.archive.org/web/19991128190726/http://www.canterbury-cathedral.org/> [dostęp: 23.08.2023].

The Church of Ceylon (E-P to the Archbishop of Canterbury), Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=ceylon> [dostęp: 23.08.2023].

The Lusitanian Church (E-P to the Archbishop of Canterbury), Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=portugal> [dostęp: 23.08.2023].

The Reformed Episcopal Church of Spain (E-P to the Archbishop of Canterbury), Anglican Communion, <https://www.anglicancommunion.org/structures/member-churches/member-church.aspx?church=spain> [dostęp: 23.08.2023].

The Rt Revd Richard Stanley Cutts, Crockford's Clerical Directory, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

The Rt Revd Richard Stanley Cutts, Crockford's Clerical Directory, <https://www.crockford.org.uk/> [dostęp: 23.08.2023].

Appointment of a bishop who takes a conservative evangelical view on headship, Thinking Anglicans, <https://www.thinkinganglicans.org.uk/6797-2/> [dostęp: 23.08.2023].

Thornton E., *Ebbsfleet to be complementarian Evangelical: new Bishop of Oswestry to serve traditional Catholics*, „Church Times”, 1 lipca 2022, <https://www.churchtimes.co.uk/articles/2022/8-july/news/uk/ebbsfleet-to-be-complementarian-evangelical-new-bishop-of-oswestry-to-serve-traditional-catholics> [dostęp: 23.08.2023].

Materialy wideo:

Enthronement of Justin Welby, 105th Archbishop of Canterbury (Highlights) - (c) BBC 2013, Youtube.com, <https://www.youtube.com/watch?v=DLirdU0QIdM> [dostęp: 23.08.2023].

Akty prawne i dokumenty:

37 Thirty-Nine Articles.

Act of Settlement of 1701.

Act of Supremacy.

Bishops and Priests (Consecration and Ordination of Women) Measure 2014.

Church of England Assembly (Powers) Act 1919.

Ecclesiastical Licences Act 1533.

Education Reform Act 1988.

Kodeks Prawa Kanonicznego z 1983 r.

Statute Law (Repeals) Act 1969.

Statute Law (Repeals) Act 1977.

Suffragan Bishops Act 1534.

Suffragans Nomination Act 1888.

The House of Lords Precedence Act 1539.

The Principles of Canon Law Common to the Churches of the Anglican Communion.

The truth shall make you free: the Lambeth Conference 1988: the reports, resolutions & pastoral letters from the bishops, London 1988.

To Lead and to Serve: The Report of the Review of the See of Canterbury, Canterbury 2015.

Spis map i ilustracji

Mapa 1. Diecezje Kościoła Anglii w Wielkiej Brytanii.https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Dioceses_of_Church_of_England.svg [dostęp: 23.08.2023].

Mapa 2. Diecezja Gibraltaru w Europie z podziałem na archidiakonaty.
https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Anglican_Diocese_in_Europe_map.svg [dostęp: 23.08.2023].

Obraz 1. Herb diecezji Canterbury.https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Arms_ArchbishopOfCanterbury.svg [dostęp: 23.08.2023].

Obraz 2. Flaga diecezji Canterbury.https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Flag_of_the_Anglican_Diocese_of_Canterbury.svg [dostęp:23.08.2023].

THE STATUS OF THE ARCHBISHOP OF CANTERBURY IN THE CHURCH OF ENGLAND

Abstract: Within the structures of the Church of England, the Archbishop of Canterbury, the oldest English diocese and ecclesiastical province, holds a special position. Although in the Middle Ages the incumbents of St Augustine's Cathedral were in dispute with the rival province of York over the assertion of their unique status, they were the de facto leaders of the Church of England. The events of the Reformation only confirmed the primacy of the Archbishops of Canterbury, making them the spiritual leaders of the Church of England, who later, as a result of historical events, became the spiritual leaders of the Anglican Communion worldwide. The chapter is devoted to presenting the position of the Archbishop of Canterbury within the structures of the Church of England and the Anglican Communion. His position is heightened by the fact that the adopted model of the denominational state within England also makes the Archbishop a member of state bodies. The paper outlines the role, status, functions performed and privileges attached to the Archbishops of Canterbury. Other positions within the Church of England, and which are inextricably linked to the Archbishop's ministry, are also described. The text also includes extensive explanations of the terminology specific to the Church of England or explanations of the specifics of its structures and internal law. A historical outline is also included to facilitate understanding of the current state of affairs. The paper is based on English-language literature on the subject.

Keywords: Archbishop of Canterbury, Diocese of Canterbury, Province of Canterbury, Primate of All England, Church of England, Anglicanism.